

ΣΧΟΛΗ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΝΕΑΠΟΛΙΣ ΠΑΦΟΥ

ΤΜΗΜΑ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

**Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ COVID-19.**

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ

ΣΟΥΛΑΤΑΤΗ ΝΙΚΗ ΜΑΡΙΝΑ

ΜΗΝΑΣ/ΕΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2023-2024

ΣΧΟΛΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΝΕΑΠΟΛΙΣ ΠΑΦΟΥ
ΤΜΗΜΑ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ COVID-19

*Διατριβή η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση εξ
αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών Δημόσια
Διοίκηση με κατεύθυνση στη Γενική Διοίκηση στο
Πανεπιστήμιο Νεάπολις*

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ
ΣΟΥΛΑΤΑΤΗ ΝΙΚΗ ΜΑΡΙΝΑ

ΜΗΝΑΣ/ΕΤΟΣ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2023-2024

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Νίκη Μαρίνα Σουλτάτη, 2023-2024.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της διατριβής από το Πανεπιστημίου Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Η Νίκη Μαρίνα Σουλτάτη, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «Ο ρόλος της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης κατά την περίοδο Covid-19 », αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Ο/Η Δηλών /σα

ΝΙΚΗ ΜΑΡΙΝΑ ΣΟΥΛΑΤΑΤΗ

Περιεχόμενα

Περίληψη	10
Abstract	11
Εισαγωγή	12
Κεφάλαιο 1ο: Η Εξ' Αποστάσεως Εκπαίδευση και η Πανδημία της νόσου Covid-19	14
1.1 Εξ' αποστάσεως εκπαίδευση: αποσαφήνιση του όρου και τα χαρακτηριστικά της	14
1.2 Μορφές εξ αποστάσεως εκπαίδευσης κατά τη διάρκεια της πανδημίας	19
1.3 Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης	20
1.3.1 Πλεονεκτήματα	20
1.3.2 Μειονεκτήματα	22
1.4 Πανδημία covid-19	24
1.5 Αλληλεπίδραση του εκπαιδευτικού με το μαθητή	26
Κεφάλαιο 2°	29
2.1 Ο ρόλος των εκπαιδευτικών στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση και η σχέση τους με τα τεχνολογικά μέσα	29
2.2 Ο ρόλος των μαθητών	33
2.2.1 Μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες και εξ αποστάσεως εκπαίδευση	33
2.2.2 Μαθητές με χαμηλό οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο κατά την διάρκεια της εξ αποστάσεως εκπαίδευση	35
2.2.3 Μαθητές με διαφορετική εθνική προέλευση κατά την περίοδο της πανδημίας	37
2.3 Ο ρόλος των γονέων στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση	38
Κεφάλαιο 3°	43
3.1 Ψυχολογικές επιπτώσεις στο γενικό πληθυσμό καθώς και στο σχολικό περιβάλλον	43
3.1.1 Ψυχολογικές επιπτώσεις στο γενικό πληθυσμό	43

3.1.2 Επιπτώσεις της τηλεκπαίδευσης στο σχολικό περιβάλλον: γονείς και ελλείψεις υποδομών	45
3.2 Ψυχολογικές επιπτώσεις στους εκπαιδευτικούς	49
3.3 Ψυχολογικές επιπτώσεις στους μαθητές	53
Κεφάλαιο 4 ^ο : Συμπεράσματα.....	56
Βιβλιογραφία	60

Ονοματεπώνυμο Φοιτητή/Φοιτήτριας: Νίκη Μαρίνα Σουλτάτη

Τίτλος Μεταπτυχιακής Διατριβής: Ο ρόλος της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης κατά την περίοδο Covid-19

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διατριβή εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις [ημερομηνία έγκρισης] από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

Πρώτος επιβλέπων: Κουρουτσίδου Μαρία

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Ρέππα Αναστασία

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Χρυσομαλλίδης Χαράλαμπος

Περίληψη

Η παρούσα εργασία αναλύει τη λειτουργία και τα αποτελέσματα της εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης κατά τη διάρκεια της επιδημίας COVID-19, εστιάζοντας στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, αλλά λαμβάνοντας επίσης υπόψη δεδομένα και απόψεις από άλλες χώρες. Παρέχεται μια επισκόπηση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και εξετάζονται τα χαρακτηριστικά και οι παραλλαγές της κατά τη διάρκεια της πανδημίας, με έμφαση στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Στη συνέχεια, εξετάζεται ο τρόπος με τον οποίο οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές επηρεάζονται από την εξ αποστάσεως εκπαίδευση, με ιδιαίτερη προσοχή στο πώς έχουν αλλάξει οι διδακτικές προσεγγίσεις, πόσο εμπλέκονται οι μαθητές στη διαδικασία και ποια εμπόδια αντιμετωπίζουν οι διαφορετικοί πληθυσμοί μαθητών, όπως εκείνοι που προέρχονται από διαφορετικά κοινωνικοοικονομικά στρώματα και εκείνοι με μαθησιακές δυσκολίες. Έπειτα, αξιολογούνται οι ψυχολογικές επιπτώσεις αυτής της αλλαγής στη διδασκαλία στους μαθητές, τους εκπαιδευτικούς και την ευρύτερη σχολική κοινότητα, δίνοντας έμφαση σε προβλήματα όπως τα κίνητρα, η μοναξιά και το άγχος από την προσαρμογή. Η εργασία ολοκληρώνεται με την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης κατά τη διάρκεια της πανδημίας και θέτει τις βάσεις για μελλοντική έρευνα σε αυτό το εξελισσόμενο πεδίο.

Λέξεις Κλειδιά: Εξ' αποστάσεως Εκπαίδευση, Covid-19, Ρόλος των εκπαιδευτικών, Ρόλος των μαθητών, Ρόλος των γονέων, Ψυχολογικές Επιπτώσεις

Abstract

This paper analyses the functioning and results of distance education during the COVID-19 pandemic, focusing on the Greek educational system, but also taking into account data and views from other countries. An overview of distance education is provided and its characteristics and variations during the pandemic are examined, with a focus on the Greek education system. Then, it examines how teachers and students are affected by distance education, with particular attention to how teaching approaches have changed, how involved students are in the process, and what barriers are faced by different student populations, such as those from different socio-economic backgrounds and those with learning difficulties. Afterward, assesses the psychological impact of this change in teaching on students, teachers and the wider school community, focusing on issues such as motivation, loneliness and adjustment anxiety. The paper concludes with an evaluation of the effectiveness of distance education during the pandemic and sets the stage for future research in this evolving field.

Key words: Distance Education, Covid-19, Role of teachers, Role of students, Role of parents, Psychological Impact

Εισαγωγή

Η πανδημία COVID-19 έχει επηρεάσει βαθύτατα την παγκόσμια εκπαίδευση, ωθώντας τις χώρες να προσαρμόσουν γρήγορα τα εκπαιδευτικά τους συστήματα. Ειδικότερα, τα υπουργεία Παιδείας σε όλο τον κόσμο έχουν προσπαθήσει να μετατοπίσουν την επίσημη εκπαίδευση από τις παραδοσιακές αίθουσες διδασκαλίας σε μορφές εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Ωστόσο, έχουν προκύψει προκλήσεις, ιδίως όσον αφορά την ενσωμάτωση πρακτικών μαθημάτων, όπως εργαστήρια και πρακτική εξάσκηση, στο παράδειγμα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

Η παρούσα εργασία έχει ως κύριο σκοπό να διερευνήσει το ρόλο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης κατά τη διάρκεια της πανδημίας, εστιάζοντας στις επιπτώσεις της τόσο στους εκπαιδευτικούς όσο και στους μαθητές. Για να διερευνηθεί το θέμα πραγματοποιήθηκε βιβλιογραφική ανασκόπηση, που περιλαμβάνει πηγές τόσο από την ελληνική όσο και από τη διεθνή βιβλιογραφία.

Η εργασία διαρθρώνεται σε τρία κύρια κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο εμβαθύνει στην έννοια της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και στη σχέση της με την πανδημία. Ορίζει την εξ αποστάσεως εκπαίδευση, περιγράφει τα βασικά χαρακτηριστικά της και εξετάζει τις διάφορες μορφές που εφαρμόστηκαν κατά τη διάρκεια της πανδημίας, υποβοηθούμενες από τις τεχνολογικές εξελίξεις από την τεχνολογία. Επιπλέον, το κεφάλαιο αυτό αναλύει τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, με ιδιαίτερη έμφαση στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα κατά τη διάρκεια της αναστολής της διαζώσης διδασκαλίας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, γίνεται διεξοδική ανάλυση των πολύπλευρων επιπτώσεων της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης τόσο στους μαθητές όσο και στους εκπαιδευτικούς. Το κεφάλαιο εμβαθύνει στον τρόπο με τον οποίο η εξ αποστάσεως εκπαίδευση επηρεάζει τις μεθόδους διδασκαλίας, τη δέσμευση των μαθητών και τα συνολικά μαθησιακά αποτελέσματα. Ο ρόλος των εκπαιδευτικών σε αυτή τη νέα μορφή διδασκαλίας εξετάζει κριτικά, εστιάζοντας στην προσαρμογή τους στα ψηφιακά εργαλεία και μεθόδους, καθώς και στις προκλήσεις και τις ευκαιρίες που παρουσιάζει αυτή η μετάβαση. Επιπλέον, ασχολείται με τον μετασχηματιστικό ρόλο των γονέων στο περιβάλλον της ηλεκτρονικής μάθησης. Καθώς τα οικιακά περιβάλλοντα έχουν γίνει προέκταση της σχολικής αίθουσας, η συμμετοχή των γονέων στην εκπαίδευση των

παιδιών τους έχει αυξηθεί σημαντικά, γεγονός που καθιστά αναγκαία τη βαθύτερη κατανόηση αυτής της δυναμικής. Διερευνά επίσης τις εμπειρίες των μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες και εκείνων που προέρχονται από ποικίλα κοινωνικοοικονομικά και εθνικά υπόβαθρα, αξιολογώντας τον τρόπο με τον οποίο οι ομάδες αυτές διαχειρίστηκαν τη μετάβαση στην ηλεκτρονική μάθηση. Εξετάζει τις συγκεκριμένες προκλήσεις και τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν, καθώς και τις στρατηγικές που χρησιμοποιούνται για να διευκολυνθεί η προσαρμογή τους στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση.

Στο τρίτο κεφάλαιο, η εστίαση στρέφεται προς τις ψυχολογικές επιπτώσεις της εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης στους μαθητές, τους καθηγητές και την ευρύτερη σχολική κοινότητα, εξετάζοντας τους διαφοροποιημένους τρόπους με τους οποίους η αλλαγή αυτή επηρέασε την ψυχική υγεία και τη συνολική ευημερία. Αυτή η ολοκληρωμένη ανάλυση θα διερευνήσει τις ποικίλες συναισθηματικές και ψυχολογικές αντιδράσεις που προκάλεσε η μετάβαση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Για τους μαθητές, θα αξιολογήσει τον αντίκτυπο της απομόνωσης από τους συνομηλίκους, το άγχος της προσαρμογής σε νέους τρόπους μάθησης και τις προκλήσεις της διατήρησης των κινήτρων και της δέσμευσης. Για τους καθηγητές, η έμφαση δίνεται στις πιέσεις της προσαρμογής των διδακτικών μεθόδων, το άγχος της ενσωμάτωσης της τεχνολογίας και το συναισθηματικό τίμημα της αποσύνδεσης από τους μαθητές τους. Το κεφάλαιο εξετάζει επίσης το ευρύτερο σχολικό περιβάλλον, εξετάζοντας τον τρόπο με τον οποίο η απουσία ενός φυσικού χώρου άλλαξε τη δυναμική των εκπαιδευτικών αλληλεπιδράσεων και επηρέασε τη συλλογική ψυχική υγεία της σχολικής κοινότητας.

Συμπερασματικά, η εργασία αναλύει την αποτελεσματικότητα της εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης στην υποστήριξη του σχολικού περιβάλλοντος κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Παρουσιάζει συμπεράσματα και ιδέες, θέτοντας τις βάσεις για μελλοντική έρευνα με μία βιβλιογραφική ανασκόπηση.

Κεφάλαιο 1ο: Η Εξ' Αποστάσεως Εκπαίδευση και η Πανδημία της νόσου Covid-19

1.1 Εξ' αποστάσεως εκπαίδευση: αποσαφήνιση του όρου και τα χαρακτηριστικά της

Η εξ αποστάσεως μάθηση, γνωστή και ως ηλεκτρονική μάθηση ή e-learning, είναι μια μέθοδος εκπαίδευσης που επιτρέπει στους μαθητές να συμμετέχουν στη μάθηση και στη διδασκαλία χωρίς να είναι φυσικά παρόντες σε μια παραδοσιακή αίθουσα διδασκαλίας. Η προσέγγιση αυτή έχει αποκτήσει σημαντική απήχηση, ιδίως μετά από παγκόσμιες προκλήσεις όπως η πανδημία COVID-19, η οποία κατέστησε αναγκαία την εφαρμογή εναλλακτικών μεθόδων εκπαίδευσης. Η παγκοσμιοποίηση και η δικτύωση της οικονομίας συσχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με την εικονική οικονομία σήμερα. Αυτό το γεγονός υπογραμμίζει και τη σημασία της γνώσης και της μάθησης. Για το λόγο αυτό οι εμπλουτισμένοι με γνώσεις εργαζόμενοι είναι οι πιο επιθυμητοί, καθώς στη σύγχρονη εποχή η γνώση κατέχει έναν θεμελιώδη οικονομικό πόρο. Η εκπαίδευση είναι απαραίτητη για την επίτευξη και τη συμπλήρωση νέων γνώσεων. (Uskov et al., 2021).

Ο όρος "εξ αποστάσεως μάθηση" ορίζεται ως μια μορφή εκπαίδευσης στην οποία τα κύρια στοιχεία περιλαμβάνουν τον φυσικό διαχωρισμό των καθηγητών και των μαθητών κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας και τη χρήση διαφόρων τεχνολογιών για τη διευκόλυνση της επικοινωνίας μαθητών-εκπαιδευτικών και μαθητών-μαθητών. Αυτή η μορφή μάθησης παραδοσιακά απευθυνόταν σε μη παραδοσιακούς μαθητές, όπως εργαζόμενους πλήρους απασχόλησης, στρατιωτικούς και άτομα σε απομακρυσμένες περιοχές που δεν είναι σε θέση να παρακολουθήσουν διαλέξεις στην τάξη. Ωστόσο, έχει καθιερωθεί ως μέρος του εκπαιδευτικού κόσμου, με σημαντική ανάπτυξη με την πάροδο των ετών. Για παράδειγμα, μόνο στην τριτοβάθμια εκπαίδευση των ΗΠΑ, ο αριθμός των πανεπιστημιακών φοιτητών που εγγράφηκαν σε τουλάχιστον ένα διαδικτυακό μάθημα αυξήθηκε από 1,6 εκατομμύρια το 2002 σε πάνω από 5,6 εκατομμύρια το 2009 (Simonson & Berg, 2023).

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση περιλαμβάνει διάφορους όρους και μορφές. Περιλαμβάνει την ηλεκτρονική μάθηση ή τη διαδικτυακή μάθηση, η οποία χρησιμοποιεί το διαδίκτυο ως μέσο- την εικονική μάθηση, η οποία συχνά αναφέρεται σε μαθήματα που παρακολουθούνται εκτός τάξης από μαθητές πρωτοβάθμιας ή

δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, επίσης συνήθως με τη χρήση του διαδικτύου- την εκπαίδευση εξ αποστάσεως, μια μακρόχρονη μέθοδος όπου η ατομική διδασκαλία διεξάγεται μέσω ταχυδρομείου- και την ανοικτή μάθηση, κοινή στην Ευρώπη, η οποία χαρακτηρίζεται από τη μάθηση μέσω "ανοικτών" πανεπιστημίων. Μαζί, η εξ αποστάσεως μάθηση (η δραστηριότητα του μαθητή) και η εξ αποστάσεως διδασκαλία (η δραστηριότητα του εκπαιδευτικού) συνιστούν την εξ αποστάσεως εκπαίδευση (Simonson & Berg, 2023).

Με την εξ αποστάσεως εκπαίδευση, δίνεται έμφαση στην άρση των περιορισμών του χρόνου και του τόπου για να γίνει η εκπαίδευση πιο προσιτή. Η προσέγγιση αυτή εκδημοκρατίζει τη μάθηση, επιτρέποντας στους μαθητές να ασχοληθούν με το εκπαιδευτικό περιεχόμενο ανεξάρτητα από τη γεωγραφική τους θέση ή τους περιορισμούς του προγράμματός τους. Ωφελεί ιδιαίτερα εκείνους που δεν μπορούν να παρακολουθήσουν τα παραδοσιακά δια ζώσης μαθήματα λόγω φυσικών και γεωγραφικών περιορισμών ή ακόμα και κάποιου προβλήματος υγείας (Fu, et. al., 2021).

Μέσω της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης τονίζεται η απουσία αλληλεπίδρασης πρόσωπο με πρόσωπο. Αντ' αυτού, αξιοποιεί το διαδίκτυο για την παροχή διαφόρων εκπαιδευτικών υλικών, συμπεριλαμβανομένων διαδικτυακών σεμιναρίων, βίντεο και διαδικτυακών κειμένων και ήχου. Αυτή η εξάρτηση από τα ψηφιακά μέσα όχι μόνο διευκολύνει ένα πιο ευέλικτο μαθησιακό περιβάλλον αλλά και διαφοροποιεί τους τρόπους παροχής περιεχομένου, καλύπτοντας διαφορετικά μαθησιακά στυλ και προτιμήσεις. Μεταμορφώνει το εκπαιδευτικό τοπίο, προωθώντας μια πιο εξατομικευμένη και αυτοκατευθυνόμενη μαθησιακή εμπειρία, όπου οι μαθητές μπορούν να προχωρούν με το δικό τους ρυθμό και σύμφωνα με τις ατομικές τους ανάγκες. Αυτό το μοντέλο εκπαίδευσης αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη σημασία σε έναν παγκοσμίως συνδεδεμένο κόσμο, όπου ο ψηφιακός αλφαριθμητισμός και οι εξ αποστάσεως αλληλεπιδράσεις γίνονται ο κανόνας (Saykili, 2018, p.p. 2-17).

Διευρύνεται ο ορισμός της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, τονίζοντας τη στήριξή της σε εκπαιδευτικό υλικό, όπως άρθρα, εκπαιδευτικούς οδηγούς και συμπληρωματικό υλικό, και επισημαίνει τον διαχωρισμό εκπαιδευτή και εκπαιδευόμενου τόσο στο χρόνο όσο και στο χώρο. Ο ορισμός αυτός αναγνωρίζει το φάσμα των μεθόδων εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, από τα παραδοσιακά μαθήματα αλληλογραφίας έως τη

σύγχρονη, συνεργατική διαδικτυακή εκπαίδευση και την εκπαίδευση πολυμέσων. Αυτή η ευελιξία δείχνει πώς η εξ αποστάσεως εκπαίδευση προσαρμόζεται στις τεχνολογικές εξελίξεις, προσφέροντας ποικίλες μαθησιακές εμπειρίες (Καραγιάννης, 2022).

Ακόμα, διευρύνεται περαιτέρω η έννοια, περιγράφοντας την εξ αποστάσεως εκπαίδευση ως περιλαμβάνουσα δραστηριότητες μάθησης-διδασκαλίας σε γνωστικούς, ψυχοκινητικούς και συναισθηματικούς τομείς. Αυτός ο ορισμός υπογραμμίζει τον ολιστικό χαρακτήρα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, που δεν εξυπηρετεί μόνο την πνευματική ανάπτυξη, αλλά και τις πρακτικές δεξιότητες και τη συναισθηματική ανάπτυξη. Η έμφαση στη μη συνεχή επικοινωνία υπογραμμίζει τον ασύγχρονο χαρακτήρα αυτής της εκπαίδευσης, παρέχοντας ευελιξία όσον αφορά τον τόπο και τον χρόνο μάθησης. Και οι δύο ορισμοί συνθέτουν συλλογικά μια εικόνα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης ως μια ευέλικτη, ποικιλόμορφη και ολοκληρωμένη προσέγγιση της μάθησης, προσαρμόσιμη σε διάφορες ανάγκες και πλαίσια (Ni, 2013, p.p. 199–215).

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση, είναι μια μορφή εκπαίδευσης που συνδέει μαθητές και εκπαιδευτικούς, οι οποίοι βρίσκονται σε απόσταση, μέσω προγραμματισμένων, δομημένων μέσων με τη χρήση διαφόρων διαύλων οι οποίες παίζουν το ρόλο της διαμεσολάβησης. Η χρήση της τεχνολογίας επιτρέπει την αλληλεπίδραση μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών, και υπογραμμίζει τον διαδραστικό και συνεργατικό χαρακτήρα αυτής της εκπαιδευτικής προσέγγισης (Smidt, et. al., 2014, p.p. 40-64).

Επίσης, ορίζεται η εξ αποστάσεως εκπαίδευση ως ένα σύνολο στρατηγικών διδασκαλίας και μάθησης που αποσκοπούν στη γεφύρωση του χωρικού και χρονικού χάσματος μεταξύ διδασκόντων και διδασκομένων, υπογραμμίζοντας το ρόλο της στην υπέρβαση των γεωγραφικών και χρονικών εμποδίων (UNESCO, 2011).

Επιπροσθέτως, η εξ αποστάσεως εκπαίδευση λαμβάνει χώρα χωρίς πρόσωπο με πρόσωπο αλληλεπίδραση, βασιζόμενη στο Διαδίκτυο για την παράδοση μαθημάτων μέσω διαδικτυακών σεμιναρίων, βίντεο, διαδικτυακών κειμένων και ήχου. Ο ορισμός αυτός τονίζει την εξάρτηση από την ψηφιακή τεχνολογία και το διαδίκτυο στη σύγχρονη εξ αποστάσεως εκπαίδευση, αντανakλώντας την προσαρμοστικότητα και τη σημασία της στην ψηφιακή εποχή (Eurydice, 2022).

Ο ορισμός της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης από τους Snoussi & Radwan (2020) επικεντρώνεται στην εξάρτησή της από το Διαδίκτυο ως βασικό μέσο, τονίζοντας διάφορα κρίσιμα χαρακτηριστικά, όπως η προσβασιμότητα, η συνδεσιμότητα και η ευελιξία. Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση μέσω του Διαδικτύου καθιστά τις ευκαιρίες μάθησης διαθέσιμες σε ένα ευρύτερο κοινό, ανεξάρτητα από γεωγραφικούς περιορισμούς. Επιτρέπει επίσης τη δημιουργία ενός συνδεδεμένου μαθησιακού περιβάλλοντος, όπου μαθητές και εκπαιδευτικοί από διάφορες τοποθεσίες μπορούν να αλληλεπιδρούν. Οι διαδικτυακές πλατφόρμες προσφέρουν στους εκπαιδευόμενους την ευκολία να ασχοληθούν με το εκπαιδευτικό περιεχόμενο με το δικό τους ρυθμό και σύμφωνα με το πρόγραμμά τους. Επομένως, η διαδικτυακή προσέγγιση διευκολύνει διάφορους τύπους μαθησιακών αλληλεπιδράσεων, όπως σύγχρονες (σε πραγματικό χρόνο) και ασύγχρονες επικοινωνίες, παράδοση περιεχομένου πολυμέσων και συνεργατικές διαδικτυακές δραστηριότητες. Αυτή η ολοκληρωμένη θεώρηση υπογραμμίζει πώς η εξ αποστάσεως εκπαίδευση, μέσω του Διαδικτύου, όχι μόνο ενισχύει την εμβέλεια και την αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών πρακτικών, αλλά και εμπλουτίζει τη μαθησιακή εμπειρία με την προσαρμογή σε διαφορετικά μαθησιακά στυλ και ανάγκες (Snoussi& Radwan, 2020, p.p. 253- 269).

Επομένως, η εξ' αποστάσεως εκπαίδευση είναι μια δυναμική που συμβάλλει στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη, διότι γίνεται γρήγορα ουσιαστικό μέρος της κύριας ροής των εκπαιδευτικών συστημάτων τόσο στις ανεπτυγμένες, όσο και στις αναπτυσσόμενες χώρες. Η εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης παρέχει πολλές ευκαιρίες στις χώρες για την υλοποίηση των στόχων της σε όλο το εκπαιδευτικό σύστημα. Οι αυξανόμενες ανάγκες για συνεχή αναβάθμιση και επανεκπαίδευση δεξιοτήτων και οι τεχνολογικές εξελίξεις έχουν οδηγήσει σε έκρηξη του ενδιαφέροντος για την εξ' αποστάσεως εκπαίδευση (Fu et al., 2021).

Χαρακτηριστικά της εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης:

- **Τεχνολογική ενσωμάτωση:** Η χρήση της τεχνολογίας είναι το κεντρικό στοιχείο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Περιλαμβάνει συστήματα διαχείρισης μάθησης (LMS), λογισμικό τηλεδιάσκεψης και μια σειρά από ψηφιακό υλικό μαθημάτων, επιτρέποντας διαδραστικές εμπειρίες όπως ζωντανές διαλέξεις, φόρουμ και εικονικές συζητήσεις. Αυτή η ενσωμάτωση της τεχνολογίας είναι θεμελιώδης για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση, καθώς διευκολύνει τις συνδέσεις μεταξύ των

εκπαιδευομένων, των εκπαιδευτικών και των εκπαιδευτικών πόρων, ανεξάρτητα από τη φυσική εγγύτητα. Η χρήση διαφόρων μέσων επικοινωνίας, όπως το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο και οι ιστότοποι κοινωνικής δικτύωσης όπως το Facebook και το YouTube, βοηθά στη δημιουργία κοινοτήτων μάθησης και στη μείωση της αίσθησης απομόνωσης των μαθητών (Simonson & Berg, 2023).

- **Ευελιξία και προσβασιμότητα:** Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση είναι γνωστή για την ευελιξία της, επιτρέποντας στους εκπαιδευόμενους να ασχοληθούν με το υλικό των μαθημάτων με τον δικό τους ρυθμό και την ευκολία τους. Αυτή η ευελιξία είναι απαραίτητη για να καταστεί η εκπαίδευση προσιτή σε ένα ευρύτερο δημογραφικό κοινό, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που δεν θα μπορούσαν να έχουν τις προϋποθέσεις για την εισαγωγή σε παραδοσιακά ιδρύματα/πανεπιστήμια. Ωστόσο, η εμπορευματοποίηση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μέσω της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, ιδίως από κερδοσκοπικά ιδρύματα, έχει εγείρει ανησυχίες σχετικά με την πιθανή εκμετάλλευση των φοιτητών και τη μείωση των ακαδημαϊκών προτύπων (Simonson & Berg, 2023).

- **Ευκαιρίες παγκόσμιας δικτύωσης:** Η παγκόσμια εμβέλεια της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης αποτελεί σημαντικό πλεονέκτημα, επιτρέποντας στους σπουδαστές να αλληλεπιδρούν με συνομηλίκους και εκπαιδευτικούς σε όλο τον κόσμο. Αυτό προάγει τις πολιτιστικές ανταλλαγές και την παγκόσμια δικτύωση, ενισχύοντας την εκπαιδευτική εμπειρία. Οι διαδικτυακές πλατφόρμες μάθησης διευκολύνουν τη διασυνοριακή συνεργασία, προσφέροντας ευκαιρίες για ομαδική διδασκαλία και συνεργατική διεθνή μάθηση (Lynch, 2020).

- **Αξιολόγηση και ανατροφοδότηση:** Η διαμορφωτική αξιολόγηση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, αν και αποτελεί πρόκληση, είναι ζωτικής σημασίας για την κατανόηση και την ανατροφοδότηση. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιούνται διάφορες μέθοδοι, συμπεριλαμβανομένων των συγχρονισμένων και ασύγχρονων συνεδριών, όπου χρησιμοποιούνται εργαλεία όπως το Zoom και το Peardeck για ανατροφοδότηση σε πραγματικό χρόνο. Οι προσωπικές αλληλεπιδράσεις, ακόμη και σε εικονικό περιβάλλον, τονίζονται για την αποτελεσματικότητά τους στην κατανόηση και την ανατροφοδότηση. Εργαλεία όπως το Marco Polo και το Flipgrid χρησιμοποιούνται για να προσδώσουν ένα ανθρώπινο στοιχείο στη διαδικασία αξιολόγησης (Miller, 2020).

Συνοπτικά, η εξ αποστάσεως εκπαίδευση αξιοποιεί την τεχνολογία για να παρέχει ευέλικτες, προσβάσιμες και ποικίλες ευκαιρίες μάθησης, προωθώντας την παγκόσμια δικτύωση και τους αποτελεσματικούς μηχανισμούς αξιολόγησης και ανατροφοδότησης. Παρά τις προκλήσεις της και τις ανησυχίες που διατυπώνονται σχετικά με την εμπορευματοποίησή της και τον αντίκτυπο στα ακαδημαϊκά πρότυπα, παραμένει ένα ζωτικό και εξελισσόμενο εκπαιδευτικό μοντέλο (Lynch, 2020).

1.2 Μορφές εξ αποστάσεως εκπαίδευσης κατά τη διάρκεια της πανδημίας

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση, η οποία ορίζεται κυρίως από την απουσία φυσικής παρουσίας σε αίθουσα διδασκαλίας, επιτρέπει στους μαθητές να παρακολουθούν εικονικά μαθήματα, συχνά από το σπίτι τους. Το σύστημα αυτό κατηγοριοποιείται σε σύγχρονες, ασύγχρονες και μικτές μεθόδους μάθησης. Με λίγα λόγια, η σύγχρονη εξ αποστάσεως εκπαίδευση, πρόκειται για άμεση διδασκαλία σε πραγματικό χρόνο, όπου ο εκπαιδευτικός παραδίδει τα μαθήματα μέσω μιας διαδικτυακής πλατφόρμας, ενώ οι μαθητές συμμετέχουν χρησιμοποιώντας υπολογιστές, κινητές συσκευές ή ταμπλέτες. Στην ασύγχρονη εξ αποστάσεως εκπαίδευση, οι μαθητές έχουν πρόσβαση στο υλικό των μαθημάτων την ώρα που τους βολεύει, διαφορετική από την ώρα της ζωντανής διδασκαλίας. Το υλικό μελέτης παρέχεται συνήθως μέσω μαθημάτων βίντεο. Και τέλος η μικτή εξ αποστάσεως εκπαίδευση συνδυάζει παραδοσιακές μεθόδους διδασκαλίας με τεχνικές εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (Καραγιάννης, 2022).

Τα τεχνολογικά εργαλεία είναι απαραίτητα για την εφαρμογή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Στην Ελλάδα, τα δημόσια σχολεία έχουν χρησιμοποιήσει την πλατφόρμα CISCO WebEx για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση, ενώ τα ιδιωτικά σχολεία και τα φροντιστήρια επιλέγουν συχνά πλατφόρμες όπως το Zoom, το Viber και το Microsoft Teams. Ωστόσο, προκλήσεις όπως ο μεγάλος όγκος χρηστών έχουν οδηγήσει σε προβλήματα με την αποτελεσματικότητα της πλατφόρμας CISCO WebEx. Αυτές οι ποικίλες μέθοδοι εξ αποστάσεως εκπαίδευσης υπογραμμίζουν την ευελιξία και την προσαρμοστικότητά της, καλύπτοντας διαφορετικές μαθησιακές προτιμήσεις και καταστάσεις, ενώ αναδεικνύουν τον κρίσιμο ρόλο της τεχνολογίας στη διευκόλυνση της εκπαίδευσης σε διάφορες μορφές (Μπακιρτζή, 2021, σ.σ. 324-330).

Σε όλη την Ευρώπη, για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση χρησιμοποιήθηκαν διάφορες πλατφόρμες όπως LearnWorlds, Skillshare, Udemy και Moodle. Ωστόσο, χώρες όπως η Σουηδία και η Ισλανδία διατήρησαν τα δημοτικά σχολεία ανοιχτά, εστιάζοντας αντ' αυτού στην εξ αποστάσεως υποστήριξη μαθητών και εκπαιδευτικών. Μετά τις αρχικές αβεβαιότητες, τα ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά συστήματα έδωσαν έμφαση στην παροχή γρήγορης πρόσβασης στο διαδίκτυο και ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού. Ωστόσο, η εστίαση παρέμεινε σε μεγάλο βαθμό στις τεχνολογικές πτυχές, ενώ λιγότερη προσοχή δόθηκε στην παιδαγωγική διάσταση και στη συστηματική κατάρτιση των εκπαιδευτικών (Crawford et al., 2020, p.p. 2-20).

Μετά από μια αρχική φάση αβεβαιότητας διάρκειας μίας έως τριών εβδομάδων, τα εκπαιδευτικά συστήματα σε διάφορες χώρες άρχισαν να εφαρμόζουν μέτρα υποστήριξης για τους μαθητές της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Τα μέτρα αυτά επικεντρώθηκαν κυρίως στην εξασφάλιση ταχείας και αξιόπιστης πρόσβασης στο διαδίκτυο και στη διανομή εκπαιδευτικού υλικού σε ψηφιακή μορφή. Ωστόσο, η προσέγγιση αυτή έδωσε κυρίως έμφαση στις τεχνολογικές πτυχές, παραβλέποντας συχνά την παιδαγωγική διάσταση και τη συστηματική κατάρτιση των εκπαιδευτικών σε αυτές τις νέες εκπαιδευτικές μεθόδους. Το κενό αυτό υποδηλώνει την ανάγκη για μια πιο ολιστική προσέγγιση, η οποία θα ενσωματώνει τόσο τεχνολογικές όσο και εκπαιδευτικές στρατηγικές για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (Anastasiades, 2022, p.p. 6-25).

1.3 Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης

1.3.1 Πλεονεκτήματα

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση προσφέρει πολλά πλεονεκτήματα, τα οποία αναδείχθηκαν ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19. Ένα σημαντικό πλεονέκτημα είναι η διευκόλυνση της οργανωμένης μάθησης. Με την ψηφιοποίηση των μαθημάτων και των πόρων, οι μαθητές έχουν άμεση πρόσβαση σε ό,τι χρειάζονται, απλοποιώντας την παρακολούθηση των εργασιών, των τεστ και των έργων. Αυτή η ψηφιακή στροφή σημαίνει λιγότερη φυσική επιβάρυνση και καλύτερη οργάνωση για τους μαθητές, οι οποίοι μπορούν να διαχειρίζονται το εκπαιδευτικό τους υλικό με ευκολία (Vlasenko, et. al., 2014).

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση βελτιώνει σημαντικά την προσβασιμότητα, καταρρίπτοντας τα εμπόδια για όσους δεν είναι σε θέση να παρακολουθήσουν τις παραδοσιακές αίθουσες διδασκαλίας. Αυτό είναι ιδιαίτερα επωφελές για τους μαθητές με αναπηρίες, όσους ζουν σε απομακρυσμένες περιοχές ή μαθητές που αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη μεταφορά. Παρέχοντας διάφορους διαδικτυακούς πόρους και εργαλεία μάθησης, η εξ αποστάσεως εκπαίδευση διασφαλίζει ότι μια ευρύτερη δημογραφική ομάδα έχει πρόσβαση σε ποιοτική εκπαίδευση. Συνεπώς, θεωρείται αναγκαίο να αναφερθεί πως η εξ αποστάσεως εκπαίδευση διευρύνει σημαντικά το εύρος των ευκαιριών μάθησης και κατάρτισης. Διευκολύνει τη μεγαλύτερη πρόσβαση στην πληροφόρηση, προσφέρει δυνατότητες επανεκπαίδευσης και παρέχει ευκαιρίες για προσωπική ανάπτυξη, εξέλιξη και επαγγελματική εξειδίκευση (Martenev & Bernadowski, 2016, p.p. 178-194).

Επιπλέον, ενισχύει τη σχέση κόστους-αποτελεσματικότητας των εκπαιδευτικών πόρων, υποστηρίζοντας και διαφοροποιώντας έτσι την ποιότητα των υφιστάμενων εκπαιδευτικών συστημάτων. Αυτός ο τρόπος μάθησης διαδραματίζει επίσης καθοριστικό ρόλο στην ενίσχυση της εκπαιδευτικής ικανότητας. Επιπλέον, ένα από τα βασικά πλεονεκτήματα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης είναι η ευκολία της, καθώς οι περισσότερες τεχνολογίες που χρησιμοποιούνται σε αυτόν τον τρόπο μάθησης είναι εύκολα προσβάσιμες από το περιβάλλον του σπιτιού (Martenev & Bernadowski, 2016, p.p. 178-194).

Συμπερασματικά, για να αξιοποιείται στο έπακρο και να είναι αποτελεσματική η εξ' αποστάσεως εκπαίδευση, απαιτείται προληπτικός σχεδιασμός αλλά και οργάνωση τόσο από το κράτος όσο και από τους εκπαιδευτικούς. Οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές οι οποίοι συμμετέχουν στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση πρέπει συχνά να είναι προετοιμασμένοι για ορισμένες θυσίες, ώστε να εξασφαλίσουν την έγκαιρη ολοκλήρωση των μαθημάτων δίχως περισπασμούς (Foti, 2020, p.p. 19-40).

1.3.2 Μειονεκτήματα

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση, αν και ωφέλιμη από πολλές απόψεις, παρουσιάζει επίσης μια σειρά από προκλήσεις. Η διαχείριση χρόνου είναι μια δεξιότητα ζωτικής σημασίας για τη σχολική επιτυχία και τη μείωση των επιπέδων άγχους. Ωστόσο, πολλοί μαθητές δυσκολεύονται να εξισορροπήσουν τις σπουδές τους με την καθημερινή ζωή, ιδιαίτερα οι μαθητές, με αποτέλεσμα κακές συνήθειες ύπνου και αυξημένο άγχος (Aeon, 2020). Οι παραπάνω δυσκολίες εντείνονται σε ένα περιβάλλον εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, όπου οι μαθητές πρέπει να ρυθμίζουν το πρόγραμμά τους χωρίς τη συνήθη δομή της τάξης ή την υποστήριξη των συμμαθητών τους (Adams & Blair, 2019).

Επιπλέον, στα παραδοσιακά περιβάλλοντα διδασκαλίας, η επικοινωνία είναι άμεση, επιτρέποντας την άμεση διευκρίνιση των αμφιβολιών. Αντίθετα, η εξ αποστάσεως μάθηση περιλαμβάνει συχνά ασύγχρονη επικοινωνία, δημιουργώντας κενά μεταξύ των αλληλεπιδράσεων μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητή. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε παρεξηγήσεις και να επιτρέψει την κλιμάκωση των προβλημάτων πριν από την αντιμετώπισή τους (Fox, 2020).

Επιπροσθέτως, η έγκαιρη ανατροφοδότηση αποτελεί κρίσιμη πτυχή της μαθησιακής διαδικασίας. Στις διαδικτυακές μορφές, η ανατροφοδότηση μπορεί να καθυστερήσει σημαντικά, προκαλώντας σύγχυση και αβεβαιότητα στους μαθητές σχετικά με την πρόοδο και την απόδοσή τους. Αυτή η καθυστέρηση μπορεί να επηρεάσει την ικανότητα των μαθητών να προσαρμόσουν έγκαιρα τις στρατηγικές μάθησής τους. Καθώς επίσης η εξ αποστάσεως μάθηση βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην τεχνολογία, οι μαθητές που δεν έχουν αξιόπιστη πρόσβαση στο διαδίκτυο ή επαρκείς ψηφιακές συσκευές αντιμετωπίζουν ένα ψηφιακό χάσμα, περιορίζοντας την ικανότητά τους να συμμετέχουν αποτελεσματικά στη διαδικτυακή μάθηση (Wu, 2020).

Η ασύγχρονη επικοινωνία μπορεί επίσης να δυσκολέψει τους εκπαιδευτικούς να θέσουν σαφείς οδηγίες. Αναντίρρητα, όλο το περιβάλλον της εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης μπορεί να οδηγήσει και σε αίσθηση απομόνωσης, καθώς οι μαθητές χάνουν τις κοινωνικές πτυχές του περιβάλλοντος της τάξης. Αυτή η έλλειψη αλληλεπίδρασης μπορεί να επηρεάσει τα κίνητρα και τη δέσμευση των δύο, εκπαιδευτικών- μαθητών (Aldama & Pozo, 2016, p.p. 253-286).

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση απαιτεί ορισμένες προϋποθέσεις επιτυχίας, όπως η ετοιμότητα των εκπαιδευτικών και η θετική στάση των μαθητών, οι οποίες δεν είναι πάντα εγγυημένες. Η δεκτικότητα των μαθητών στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση εξαρτάται από την αντίληψή τους για τη χρησιμότητα της τεχνολογίας. Εάν δεν τη θεωρούν ωφέλιμη, η συμμετοχή τους μπορεί να είναι περιορισμένη. Επιπλέον, προκύπτουν προκλήσεις όταν οι εκπαιδευτικοί αγωνίζονται να αναπτύξουν τις απαραίτητες δεξιότητες, να υιοθετήσουν ευνοϊκές στάσεις και να καθιερώσουν αποτελεσματικές παιδαγωγικές μεθόδους για τη διαδικτυακή εκπαίδευση. Η απροθυμία ή η αρνητική προσέγγιση των εκπαιδευτικών απέναντι στην τεχνολογία μπορεί να οδηγήσει σε οπισθοδρόμηση της παιδαγωγικής ποιότητας. Πολλές εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες έχουν αποτύχει λόγω του ελάχιστου αντίκτυπού τους στην αλλαγή των πεποιθήσεων ή των πρακτικών των εκπαιδευτικών (Gultom & Suhartini, 2021).

Ωστόσο, υπάρχουν πλεονεκτήματα στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Η έρευνα των Mukhtar et al. (2020) υπογραμμίζει την ευκολία και την προσβασιμότητα αυτού του τρόπου μάθησης (Mukhtar, et. al. 2020, p.p. 1-3). Η μελέτη του Alodwan (2021) διαπίστωσε ότι η διαδικτυακή μάθηση μπορεί να εμπνεύσει θετικά τους μαθητές, με πολλούς να επιτυγχάνουν υψηλότερες βαθμολογίες είτε λόγω επιείκειας είτε λόγω της πιο εύκολης αξιολόγησης σε σύγκριση με τις παραδοσιακές μεθόδους. Επιπλέον, η ηλεκτρονική μάθηση ευνοείται για την ικανότητά της να βοηθά στη μακροπρόθεσμη διατήρηση των πληροφοριών, μειώνοντας την ανάγκη των μαθητών να ζητούν επαναλήψεις του μαθήματος, εκτός από διευκρινίσεις (Alodwan, 2021, p.p. 279-288).

Η πρόσφατη μελέτη του Alismail (2023) τονίζει ότι η εφαρμογή των βέλτιστων πρακτικών στην ηλεκτρονική διδασκαλία ήταν αποτελεσματική στην αντιμετώπιση των προκλήσεων της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και στην ανάπτυξη δεξιοτήτων για τους μαθητές του 21ου αιώνα. Η μελέτη συνηγορεί υπέρ της ενσωμάτωσης της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης από τους εκπαιδευτικούς της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης ως λύση συνεχούς μάθησης για την προώθηση καινοτόμων στρατηγικών που ενισχύουν αυτές τις δεξιότητες (Alismail, 2023, p.p. 1-13).

Στην Ελλάδα, μια μελέτη των Manesis et al. (2022) στην οποία συμμετείχαν 515 εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης εντόπισε τα βασικά οφέλη της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Τα ευρήματα κατέδειξαν ότι η εξ αποστάσεως εκπαίδευση

επέτρεψε την πρόσβαση στην εκπαίδευση σε μαθητές που διαφορετικά δεν θα μπορούσαν να την παρακολουθήσουν, διευκόλυνε την επικοινωνία μεταξύ των μαθητών και των εκπαιδευτικών και αύξησε τη χρήση τεχνολογικών εργαλείων από τους εκπαιδευτικούς (Manesis et al., 2022, p.p. 65-75).

1.4 Πανδημία covid-19

Η πανδημία COVID-19 σηματοδότησε μια άνευ προηγουμένου παγκόσμια κρίση, συρρικνώνοντας ταυτόχρονα τις οικονομίες όλων των χωρών, κλιμακώνοντας τις απώλειες θέσεων εργασίας και βαθαίνοντας τη φτώχεια και την ανισότητα. Η κρίση αυτή αποκάλυψε την ευθραυστότητα του επικρατούντος αναπτυξιακού μοντέλου και τους εγγενείς περιορισμούς του παγκοσμίως (Chaturvedi, 2021).

Στο αποκορύφωμα αυτού του αναπτυξιακού μοντέλου, η πανδημία ανέδειξε διαρθρωτικές αδυναμίες: κλιμακούμενη ανισότητα, επικράτηση της άτυπης εργασίας, αποδυναμωμένοι και κατακερματισμένοι θεσμοί κοινωνικής προστασίας και περιορισμοί στην παραγωγικότητα σε τομείς που εξαρτώνται υπερβολικά από τους φυσικούς πόρους και τους χαμηλούς μισθούς (Chaturvedi, 2021).

Ως απάντηση, οι κυβερνήσεις εφάρμοσαν διάφορα υγειονομικά, κοινωνικά και οικονομικά μέτρα με στόχο τον μετριασμό των επιπτώσεων της κρίσης, ιδίως στους ευάλωτους πληθυσμούς. Παρά τον περιορισμένο δημοσιονομικό χώρο, οι χώρες κατέβαλαν σημαντικές προσπάθειες για την παροχή βραχυπρόθεσμης ανακούφισης. Ωστόσο, η αντιμετώπιση των υποκείμενων διαρθρωτικών ζητημάτων είναι επιτακτική ανάγκη, η στροφή από τα παλαιά πρότυπα ανάπτυξης προς νέα, βιώσιμα μοντέλα (Arapaci et al., 2021).

Η πανδημία παρέχει επίσης μια κρίσιμη προοπτική για την εξέταση αναπτυξιακών ζητημάτων. Οι βασικοί τομείς πρόκλησης περιλαμβάνουν την εφαρμογή επιστημονικών συμβουλών στη χάραξη πολιτικής εν μέσω σύνθετων δυναμικών εξουσίας και αβεβαιότητας, την επανεκτίμηση των οικονομικών μοντέλων υπό το φως των αποκαλύψεων της πανδημίας και τη διερεύνηση νέων πολιτικών μορφών

που προωθούν τις σχέσεις πολιτών-κράτους που βασίζονται στην αλληλεγγύη και τη φροντίδα. Η πανδημία υπογραμμίζει την ανάγκη οι αναπτυξιακές μελέτες και πρακτικές να επικεντρωθούν στην πρόβλεψη και την οικοδόμηση ανθεκτικότητας έναντι τέτοιων σημαντικών σοκ, αναγνωρίζοντας την αβεβαιότητα του μέλλοντος (Chaturvedi, 2021).

Η πανδημία του κορωνοϊού είχε βαθύτατες επιπτώσεις στα εκπαιδευτικά συστήματα παγκοσμίως, οδηγώντας σε εκτεταμένο κλείσιμο σχολείων και πανεπιστημίων για να περιοριστεί η εξάπλωση του ιού. Η κατάσταση αυτή παρουσίασε σημαντικές προκλήσεις για τους μαθητές, τους εκπαιδευτικούς και τους γονείς, διαταράσσοντας τις παραδοσιακές εκπαιδευτικές πρακτικές και καθιστώντας αναγκαία την υιοθέτηση εναλλακτικών μεθόδων. Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση αναδείχθηκε ως βασική λύση για τη συνέχιση των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων κατά τη διάρκεια αυτών του κλεισίματος. Ωστόσο, η μετάβαση στη διαδικτυακή μάθηση δεν ήταν χωρίς τις προκλήσεις της. Ένα από τα σημαντικότερα εμπόδια ήταν η έλλειψη των απαραίτητων δικτυακών υποδομών, υπολογιστών και πρόσβασης στο διαδίκτυο. Το ζήτημα αυτό ήταν ιδιαίτερα έντονο στις αναπτυσσόμενες χώρες, όπου οι πόροι για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση ήταν συχνά ελάχιστοι (Sheng, 2021).

Ως απάντηση σε αυτές τις προκλήσεις, οι χώρες έχουν σχεδιάσει στρατηγικές για την αποτελεσματική αξιοποίηση της εκπαιδευτικής τεχνολογίας. Τα μέτρα περιλαμβάνουν την παροχή εκπαιδευτικών πόρων στο διαδίκτυο με μηδενική χρέωση, δωρεάν διαδικτυακό εκπαιδευτικό υλικό και διδασκαλία μέσω ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών, ώστε να διασφαλιστεί η συνεχής πρόσβαση στην εκπαίδευση. Επιπλέον, κατά την περίοδο των κλειστών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, δόθηκε έμφαση στον σχεδιασμό των προγραμμάτων σπουδών και στην προετοιμασία στρατηγικών διδασκαλίας-μάθησης για τη μετά-πανδημική εποχή (Tadesse, et. al., 2020).

Η πανδημία κατέστησε αναγκαία την επαναξιολόγηση των παραδοσιακών μεθόδων διδασκαλίας και του συνολικού εκπαιδευτικού συστήματος. Επιτάχυνε την ενσωμάτωση της τεχνολογίας στην εκπαίδευση, ωθώντας τους εκπαιδευτικούς και τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής να διερευνήσουν καινοτόμες προσεγγίσεις για τη διδασκαλία και τη μάθηση. Αυτή η περίοδος αναγκαστικής προσαρμογής ανέδειξε επίσης τη σημασία του ψηφιακού γραμματισμού και της πρόσβασης ως κρίσιμων

συστατικών της σύγχρονης εκπαίδευσης. Ως αποτέλεσμα, αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο η ανάγκη να αναπτυχθούν πιο ανθεκτικά και ευέλικτα εκπαιδευτικά μοντέλα που θα μπορούν να αντέξουν μελλοντικές διαταραχές και να εξασφαλίσουν ισότιμη πρόσβαση στη μάθηση για όλους τους μαθητές (Ratten, 2020).

1.5 Αλληλεπίδραση του εκπαιδευτικού με το μαθητή

Η στροφή στη διαδικτυακή διδασκαλία και μάθηση, που επιταχύνθηκε από την πανδημία, έθεσε τις ψηφιακές πλατφόρμες στο προσκήνιο της εκπαιδευτικής επικοινωνίας. Αυτή η μετάβαση, αν και αναγκαία, επέφερε προκλήσεις στις αλληλεπιδράσεις μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών. Η περιορισμένη φύση αυτών των αλληλεπιδράσεων σε ένα εικονικό περιβάλλον μπορεί να συμβάλει σε λιγότερο αποτελεσματική μάθηση, υπογραμμίζοντας την ανάγκη ενίσχυσης της δέσμευσης στα διαδικτυακά μαθήματα (Sason & Kellerman, 2020, p.p. 479-501).

Κατά τη διάρκεια της πανδημίας, η στροφή στην τηλε-εκπαίδευση εισήγαγε νέα δυναμική στην αλληλεπίδραση μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικών, η οποία πραγματοποιήθηκε κυρίως μέσω ψηφιακών οθονών, όπως υπολογιστές, κινητά ή ταμπλέτες. Η αλληλεπίδραση αυτή εκδηλώθηκε με τρεις διακριτές μορφές: αλληλεπίδραση μαθητή-εκπαιδευτικού, αλληλεπίδραση μαθητή-περιεχομένου και αλληλεπίδραση μαθητή-μαθητή. Κάθε μορφή διαδραματίζει μοναδικό ρόλο στην εκπαιδευτική διαδικασία, ιδίως στο πλαίσιο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (Moore, 1989).

Η αλληλεπίδραση που υπάρχει ανάμεσα στον εκπαιδευτικό και στον μαθητή εκτείνεται πέρα από την απλή μετάδοση γνώσεων- είναι επίσης υπεύθυνος για την παρακίνηση των μαθητών. Η διατήρηση της δέσμευσης των μαθητών σε ένα διαδικτυακό περιβάλλον απαιτεί να εφαρμόσει καινοτόμες στρατηγικές διδασκαλίας και αποτελεσματικές δεξιότητες επικοινωνίας. Αυτή η μορφή αλληλεπίδρασης είναι ζωτικής σημασίας για την προώθηση ενός υποστηρικτικού και παρακινητικού μαθησιακού περιβάλλοντος (Moore, 1989, p.p. 3-7).

Η αλληλεπίδραση μαθητή-περιεχομένου είναι κυρίως γνωστική και περιλαμβάνει την ανεξάρτητη ενασχόληση των μαθητών με το υλικό του μαθήματος . Αυτή η αλληλεπίδραση τονίζει τη σημασία του καλά δομημένου και ελκυστικού περιεχομένου που μπορεί να αιχμαλωτίσει την προσοχή των μαθητών και να διευκολύνει την αυτοκατευθυνόμενη μάθηση (Moore, 1989, p.p. 3-7).

Η αλληλεπίδραση των μαθητών μεταξύ τους περιλαμβάνει τις ανταλλαγές μεταξύ των συνομηλίκων, μια πτυχή που μπορεί να είναι κάπως μειωμένη στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση λόγω της απουσίας ενός φυσικού περιβάλλοντος αίθουσας διδασκαλίας. Η διευκόλυνση των πλατφορμών και των ευκαιριών αλληλεπίδρασης μεταξύ των μαθητών είναι ζωτικής σημασίας για τη συνεργατική μάθηση και την ανάπτυξη επικοινωνιακών δεξιοτήτων (Moore, 1989, p.p. 3-7).

Ενώ αυτές οι μορφές αλληλεπίδρασης υπάρχουν τόσο στην παραδοσιακή όσο και στη δια ζώσης διδασκαλία, αποκτούν διαφορετικά χαρακτηριστικά σε ένα διαδικτυακό περιβάλλον. Οι Sabarinath & Queck (2020) τονίζουν ότι η αλληλεπίδραση μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητή είναι θεμελιώδης για τη διαμόρφωση σχέσεων στην τάξη.

Οι θετικές αλληλεπιδράσεις είναι απαραίτητες για τη διδασκαλία και τη μάθηση υψηλής ποιότητας και την ενίσχυση των κινήτρων των μαθητών (Sabarinath & Queck, 2020, p.p. 3553–3575).

Η περιορισμένη φυσική αλληλεπίδραση στα διαδικτυακά περιβάλλοντα μάθησης παρουσιάζει προκλήσεις στη δημιουργία σχέσεων και στην εξατομίκευση των αλληλεπιδράσεων. Ορισμένοι εκπαιδευτικοί εκφράζουν ανησυχίες για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση, φοβούμενοι ότι μεταβάλλει το ρόλο τους και εμποδίζει την επίτευξη των ανθρωπιστικών στόχων της εκπαίδευσης (Dhawan, 2020, p.p. 5–22).

Στο πλαίσιο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, η κατανόηση τόσο της οπτικής γωνίας του εκπαιδευτικού όσο και του μαθητή είναι ζωτικής σημασίας. Για τους μαθητές, η ικανότητα αποτελεσματικού αυτοελέγχου και αξιολόγησης της εργασίας τους επηρεάζει σημαντικά τη μαθησιακή τους εμπειρία. Σε αντίθεση με τα παραδοσιακά περιβάλλοντα, οι εκπαιδευτικοί σε διαδικτυακά περιβάλλοντα μπορεί να μην λαμβάνουν άμεση ή άμεση ανατροφοδότηση από τους μαθητές τους, εμποδίζοντας την ικανότητά τους να προσαρμόζουν τις μεθόδους διδασκαλίας σε πραγματικό χρόνο (Abuhassna et al., 2020, p.p. 1–23).

Αντίθετα, στις παραδοσιακές αίθουσες διδασκαλίας, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να χρησιμοποιούν λεκτικές και μη λεκτικές ενδείξεις για να προσαρμόζουν δυναμικά τις μεθόδους διδασκαλίας τους ώστε να ανταποκρίνονται καλύτερα στις ανάγκες των μαθητών. Αυτός ο μηχανισμός άμεσης ανατροφοδότησης είναι λιγότερο διαδεδομένος σε περιβάλλοντα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, γεγονός που απαιτεί από τους εκπαιδευτικούς να αναζητήσουν εναλλακτικές μεθόδους για την αξιολόγηση της κατανόησης και της δέσμευσης των μαθητών (Guess, 1969, p.p. 57-62).

Η εμπλοκή των μαθητών στη διαδικτυακή μάθηση εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από το σχεδιασμό των μαθησιακών δραστηριοτήτων. Επομένως, για να προωθήσουν τη δέσμευση των μαθητών, οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να σχεδιάζουν στρατηγικά τα μαθήματα και τις δραστηριότητες, δημιουργώντας θετικές και μαθησιακές εμπειρίες. Ο αποτελεσματικός διαδικτυακός σχεδιασμός μαθημάτων περιλαμβάνει την κατανόηση των ενδιαφερόντων των μαθητών, την πρόβλεψη πιθανών εμποδίων και την προσαρμογή του περιεχομένου ώστε να ανταποκρίνεται στις μαθησιακές τους ανάγκες (Ong & Queck, 2023, p.p. 681- 707).

Οι εκπαιδευτικοί για να είναι αποτελεσματικοί στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση συχνά θα πρέπει να αναδιοργανώνουν και να επανεξετάζουν το περιεχόμενο του μαθήματος ανάλογα με τις ανάγκες των μαθητών, ιδίως όταν οι μαθητές δεν κατανοούν την ύλη του μαθήματος (Brady & Pradham, 2020, p.p. 233–240).

Ο σχεδιασμός και η παροχή της διαδικτυακής εκπαίδευσης πρέπει να λαμβάνει υπόψη αυτές τις μοναδικές προκλήσεις. Αυτό περιλαμβάνει τη χρήση ποικίλων και καινοτόμων μεθόδων για την ανάκτηση ανατροφοδότησης από τους μαθητές, όπως διαδραστικές δραστηριότητες και φόρουμ συζητήσεων. Καθώς η εξ αποστάσεως εκπαίδευση συνεχίζει να εξελίσσεται, η συνεχής επαναξιολόγηση αυτών των στρατηγικών είναι απαραίτητη για να διασφαλιστεί ότι τόσο οι εκπαιδευτικοί όσο και οι μαθητές μπορούν να περιηγηθούν αποτελεσματικά στο διαδικτυακό μαθησιακό τοπίο (Abuhassna et al., 2020).

Κεφάλαιο 2^ο

Κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19, το απότομο κλείσιμο των σχολείων παγκοσμίως επέβαλε την ταχεία μετάβαση στην εξ' αποστάσεως εκπαίδευση, τοποθετώντας τους εκπαιδευτικούς στην πρώτη γραμμή αυτής της πρωτοφανούς μετάβασης (Τρυφερός, 2022).

2.1 Ο ρόλος των εκπαιδευτικών στην εξ' αποστάσεως εκπαίδευση και η σχέση τους με τα τεχνολογικά μέσα

Η εμφάνιση της πανδημίας COVID-19 σηματοδότησε μια καθοριστική στιγμή στον τομέα της εκπαίδευσης, αναγκάζοντας τους εκπαιδευτικούς σε όλο τον κόσμο να μεταβούν σε εικονικά περιβάλλοντα διδασκαλίας, συχνά για πρώτη φορά στην καριέρα τους. Αυτή η ξαφνική αλλαγή απαιτούσε διπλή προσαρμογή, τόσο τεχνική όσο και παιδαγωγική (Τρυφερός, 2022). Οι εκπαιδευτικοί βρέθηκαν σε ένα σταυροδρόμι, περιηγούμενοι σε άγνωστες ψηφιακές πλατφόρμες και εργαλεία, τα οποία ήταν απαραίτητα για τη διατήρηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Η τεχνολογική προσαρμογή αφορούσε κάτι περισσότερο από την απλή εκμάθηση της χρήσης νέου λογισμικού ή ψηφιακών εργαλείων. Αντιπροσώπευε μια θεμελιώδη αλλαγή στον τρόπο με τον οποίο οι εκπαιδευτικοί αλληλεπιδρούσαν με τους μαθητές τους και διαχειρίζονταν τις τάξεις τους (Bubb & Jones, 2020, p.p. 209–222).

Αυτή η παιδαγωγική αλλαγή ήταν εξίσου σημαντική. Οι εκπαιδευτικοί, που παραδοσιακά είχαν συνηθίσει σε αλληλεπιδράσεις πρόσωπο με πρόσωπο, έπρεπε να επαναπροσδιορίσουν τις στρατηγικές διδασκαλίας τους ώστε να ταιριάζουν σε μια εικονική μορφή (Τρυφερός, 2022). Αυτή η μεταμόρφωση δεν περιοριζόταν μόνο στην ψηφιοποίηση των υφιστάμενων σχεδίων μαθήματος, αλλά απαιτούσε επίσης μια πλήρη αναθεώρηση των διδακτικών μεθόδων. Οι εκπαιδευτικοί έπρεπε να αναπτύξουν δεξιότητες στη δημιουργία ελκυστικού και διαδραστικού ψηφιακού περιεχομένου, στη διενέργεια διαδικτυακών αξιολογήσεων και στην προώθηση της εμπλοκής των μαθητών σε ένα απομακρυσμένο περιβάλλον (Holmberg, 2002). Η πρόκληση ήταν να διατηρηθεί η ουσία της αποτελεσματικής διδασκαλίας, η οποία συμπεριελάμβανε την εμπλοκή των μαθητών, τη διευκόλυνση των συζητήσεων και

την εξασφάλιση της κατανόησης μέσα σε ένα ψηφιακό πλαίσιο (Fauzi & Sastra Khusuma, 2020, p.p. 58–70).

Το κλείσιμο των σχολείων λόγω της πανδημίας επέφερε σημαντικές αλλαγές στις εκπαιδευτικές μεθόδους. Οι παραδοσιακές δυναμικές της τάξης, όπως οι ομαδικές δραστηριότητες, η άμεση αλληλεπίδραση και η άμεση ανατροφοδότηση, αντικαταστάθηκαν ξαφνικά από εικονικές τάξεις, ασύγχρονη μάθηση και ψηφιακά εργαλεία συνεργασίας (Παπαδόπουλος, 2022). Οι αλλαγές αυτές σηματοδότησαν μια βαθιά μεταμόρφωση του εκπαιδευτικού τοπίου, ωθώντας τους εκπαιδευτικούς να εξερευνήσουν νέα παιδαγωγικά μοντέλα και να προσαρμοστούν στις εξελισσόμενες ανάγκες των μαθητών τους (Ferdig, et. al., 2020).

Επιπλέον, η μετάβαση αυτή ανέδειξε την κρίσιμη σημασία του ψηφιακού γραμματισμού μεταξύ των εκπαιδευτικών. Έγινε φανερό ότι η συνεχής επαγγελματική ανάπτυξη σε ψηφιακά εργαλεία και διαδικτυακές μεθοδολογίες διδασκαλίας είναι απαραίτητη για τους εκπαιδευτικούς (Ζυγούρης & Μαυροειδής, 2011). Καθώς πλοηγούνταν σε αυτό το νέο περιβάλλον, οι εκπαιδευτικοί έπρεπε να υποστηρίξουν τους μαθητές τους στην προσαρμογή σε αυτές τις αλλαγές. Έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη γεφύρωση του χάσματος μεταξύ της παραδοσιακής διδασκαλίας στην τάξη και της ψηφιακής εκπαίδευσης, διασφαλίζοντας ότι η μαθησιακή διαδικασία παρέμενε αδιάλειπτη παρά τις προκλήσεις που έθετε η πανδημία (Dorn, et. al., 2020).

Στο πλαίσιο αυτό, ο ρόλος των εκπαιδευτικών επεκτάθηκε πέρα από το παραδοσιακό πεδίο εφαρμογής. Έγιναν διευκολυντές της μάθησης με τη βοήθεια της τεχνολογίας, καινοτόμοι στις εκπαιδευτικές πρακτικές και βασικοί παράγοντες στη διατήρηση της εκπαιδευτικής συνέχειας (Παπαδόπουλος, 2022). Αυτή η περίοδος μετασχηματισμού προώθησε επίσης τη συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών, καθώς μοιράστηκαν πόρους, στρατηγικές διδασκαλίας και τεχνολογική εμπειρογνωμοσύνη για να αντιμετωπίσουν συλλογικά τις προκλήσεις της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (Τρυφερής, 2022). Η μετατόπιση προς τη διαδικτυακή διδασκαλία που προκλήθηκε από την πανδημία σηματοδότησε έτσι μια σημαντική εξέλιξη στην εκπαίδευση, με τους εκπαιδευτικούς στο τιμόνι, να κατευθύνουν την πορεία σε αχαρτογράφητα νερά (Ferdig, et. al., 2020).

Συνεπώς, στον απόηχο της παγκόσμιας στροφής προς τη διαδικτυακή διδασκαλία, η διατήρηση της συνέχειας της μάθησης αναδείχθηκε σε κρίσιμο στόχο για τα εκπαιδευτικά ιδρύματα παγκοσμίως. Η μετάβαση αυτή δεν ήταν απλώς μια υλικοτεχνική αλλαγή, αντιπροσώπευε μια αλλαγή παραδείγματος στην παροχή εκπαίδευσης. Οι εκπαιδευτικοί βρέθηκαν στην πρώτη γραμμή αυτής της μεταμόρφωσης, επιφορτισμένοι με το καθήκον να σχεδιάσουν δραστηριότητες και διαδικασίες ηλεκτρονικής διδασκαλίας που θα ήταν κατάλληλες για ένα εύρος εκπαιδευτικών επιπέδων (Ζυγούρης & Μαυροειδής, 2011). Αυτή η διαδικασία σχεδιασμού ξεπέρασε την απλή μετατροπή των υφιστάμενων προγραμμάτων σπουδών σε ψηφιακή μορφή. Αντίθετα, απαιτούσε μια συνολική επανεκτίμηση και αναδιάρθρωση των παιδαγωγικών προσεγγίσεων ώστε να ταιριάζουν καλύτερα στο εικονικό περιβάλλον (Tamsah & Yusriadi, 2021).

Οι εκπαιδευτικοί έπρεπε να εξετάσουν μια ποικιλία μαθησιακών στυλ και αναγκών, διασφαλίζοντας ότι το ψηφιακό τους περιεχόμενο ήταν περιεκτικό και προσβάσιμο σε όλους τους μαθητές. Αυτό σήμαινε τη δημιουργία υλικού που δεν ήταν μόνο ενημερωτικό αλλά και ελκυστικό και διαδραστικό, ικανό να αιχμαλωτίσει την προσοχή των μαθητών σε ένα οικιακό περιβάλλον, το οποίο συχνά είναι γεμάτο περισπασμούς. Η πρόκληση ήταν να καλλιεργηθεί ένα περιβάλλον που να ενθαρρύνει την ενεργό συμμετοχή, την κριτική σκέψη και τη συνεργασία, παρά τον φυσικό διαχωρισμό (Τάσση, 2019). Η ανάπτυξη διαδικτυακού σχολικού υλικού ήταν ένα σημαντικό εγχείρημα. Απαιτούσε βαθιά κατανόηση του αντικειμένου, σε συνδυασμό με την ικανότητα παρουσίασής του με τρόπο κατανοητό και συναρπαστικό σε ψηφιακή μορφή. Οι εκπαιδευτικοί έπρεπε να γίνουν έμπειροι στη χρήση στοιχείων πολυμέσων, όπως βίντεο, κινούμενα σχέδια και διαδραστικά κουίζ, για να εμπλουτίσουν την εμπειρία μάθησης. Επιπλέον, έπρεπε να διασφαλίσουν ότι το υλικό αυτό ήταν προσβάσιμο σε μαθητές με διαφορετικά επίπεδα ψηφιακού γραμματισμού και πρόσβασης στην τεχνολογία (Bordia, 2022).

Η ταχεία ανάπτυξη και διάθεση αυτών των διαδικτυακών υλικών ανέδειξε το ενδιαφέρον και την προσαρμοστικότητα των εκπαιδευτικών. Εργάστηκαν ακούραστα, συχνά μαθαίνοντας νέες τεχνολογίες και μεθόδους, για να διασφαλίσουν ότι η εκπαίδευση θα μπορούσε να συνεχιστεί. Την περίοδο αυτή οι εκπαιδευτικοί έγιναν επίσης πιο συνεργάσιμοι, ανταλλάσσοντας πόρους και στρατηγικές μεταξύ τους για τη βελτίωση της συνολικής ποιότητας της διαδικτυακής εκπαίδευσης

(Μπεκιάρη, 2021). Επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στην παροχή συναισθηματικής και σχολικής υποστήριξης στους μαθητές κατά τη διάρκεια αυτής της δύσκολης περιόδου. Έπρεπε να είναι ευαίσθητοι στις διάφορες προκλήσεις που αντιμετώπιζαν οι μαθητές, συμπεριλαμβανομένης της απομόνωσης, της απόσπασης της προσοχής και των διαφορετικών οικιακών περιβαλλόντων που δεν ευνοούσαν πάντα τη μάθηση (Dorn, et. al., 2020).

Συνεπώς, η αποτελεσματικότητα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης κατά τη διάρκεια αυτής της κρίσιμης περιόδου εξαρτάται σημαντικά από τις δεξιότητες των εκπαιδευτικών στις Τεχνολογίες Πληροφοριών και Επικοινωνιών (ΤΠΕ). Η ικανότητά τους στη χρήση διαφόρων ψηφιακών εργαλείων και πλατφορμών ήταν καθοριστική για την παροχή μιας ισχυρής εμπειρίας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (Μπεκιάρη, 2021). Οι εκπαιδευτικοί έπρεπε να είναι έμπειροι σε ένα φάσμα τεχνολογιών, από βασικά ψηφιακά εργαλεία επικοινωνίας έως πιο σύνθετα συστήματα διαχείρισης μάθησης και διαδραστικό εκπαιδευτικό λογισμικό (Καπραβέλου, 2016).

Η ικανότητά τους να ενσωματώνουν αποτελεσματικά αυτές τις τεχνολογίες στις μεθόδους διδασκαλίας τους ήταν βασικός παράγοντας για τη συνολική επιτυχία των πρωτοβουλιών εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (Özal, et. al., 2020; Μπεκιάρη, 2021).

Οι εκπαιδευτικοί ξεπέρασαν τους παραδοσιακούς τους ρόλους και έγιναν καινοτόμοι και λύτες προβλημάτων καθώς περιηγούνταν στο νέο ψηφιακό εκπαιδευτικό περιβάλλον. Συχνά βρέθηκαν στο διπλό ρόλο του εκπαιδευτικού και της τεχνικής υποστήριξης, βοηθώντας τόσο τους μαθητές όσο και τους γονείς να προσαρμοστούν στις διαδικτυακές πλατφόρμες μάθησης. Αυτός ο πολύπλευρος ρόλος απαιτούσε από τους εκπαιδευτικούς υψηλό επίπεδο ευελιξίας και ανθεκτικότητας (Αμοργιανιώτη, 2020). Έπρεπε να διαχειριστούν όχι μόνο τις προσωπικές και επαγγελματικές τους προκλήσεις κατά τη διάρκεια της πανδημίας, αλλά και να αντιμετωπίσουν τις ποικίλες ανάγκες και δυσκολίες που αντιμετώπιζαν οι μαθητές τους. Η κατάσταση αυτή ανέδειξε τον αναπόσπαστο ρόλο των εκπαιδευτικών στην παροχή όχι μόνο σχολικής διδασκαλίας, αλλά και υποστήριξη σε συναισθηματικό και τεχνικό επίπεδο (OECD, 2020; Pollock, et. al., 2021).

Ο ρόλος των εκπαιδευτικών στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19 ήταν πράγματι καθοριστικός και μετασχηματιστικός.

Επέδειξαν ένα εξαιρετικό επίπεδο προσαρμοστικότητας, δημιουργικότητας και αφοσίωσης μπροστά σε σημαντικές προκλήσεις. Οι προσπάθειές τους όχι μόνο διατήρησαν τα εκπαιδευτικά πρότυπα σε μια εποχή ανατροπών, αλλά έπαιξαν επίσης καθοριστικό ρόλο στην υποστήριξη της συναισθηματικής και ακαδημαϊκής ευημερίας των μαθητών τους. Η περίοδος αυτή αναδιαμόρφωσε αμετάκλητα την αντίληψη του ρόλου των εκπαιδευτικών, υπογραμμίζοντας τη σημασία τους ως ευέλικτων διαμεσολαβητών της μάθησης, ικανών να προσαρμόζονται σε διάφορα μέσα και να ξεπερνούν ποικίλες προκλήσεις (Παπαδόπουλος, 2022). Η πανδημία ανέδειξε επίσης την ανάγκη συστημικής υποστήριξης των εκπαιδευτικών, συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης σε ευκαιρίες επαγγελματικής ανάπτυξης, τεχνολογικούς πόρους και μηχανισμούς συναισθηματικής υποστήριξης (Μπεκιάρη, 2021). Η ανθεκτικότητα και η καινοτομία που επέδειξαν οι εκπαιδευτικοί κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου δημιούργησαν ένα νέο δρόμο στον τομέα της εκπαίδευσης, ανοίγοντας το δρόμο για πιο δυναμικά, χωρίς αποκλεισμούς και προσαρμόσιμα μοντέλα διδασκαλίας και μάθησης στο μέλλον (OECD, 2020).

2.2 Ο ρόλος των μαθητών

Η μετάβαση στην εξ' αποστάσεως εκπαίδευση κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19 παρουσίασε μοναδικές προκλήσεις και ευκαιρίες για τους μαθητές, ιδίως σε εκείνους με μαθησιακές δυσκολίες (Αναστασιάδης, 2020).

2.2.1 Μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες και εξ' αποστάσεως εκπαίδευση

Οι μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες αντιμετώπισαν σημαντικές προκλήσεις στην προσαρμογή τους στο νέο μαθησιακό περιβάλλον που δημιούργησε η πανδημία COVID-19. Το κλείσιμο των σχολείων διατάραξε την καθημερινότητά τους και την πρόσβασή τους σε εξειδικευμένους πόρους και υποστήριξη (Αμοργιανιώτη, 2020). Η UNESCO αναφέρει δυσανάλογο αντίκτυπο στους μαθητές με αναπηρίες, οι οποίοι βρίσκονταν ήδη σε μειονεκτική θέση και ήταν ιδιαίτερα δύσκολο να επωφεληθούν

από τις λύσεις εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Η έλλειψη άμεσης αλληλεπίδρασης με συνομηλίκους, σε συνδυασμό με τις δυσκολίες στην πλοήγηση στις ψηφιακές πλατφόρμες, αποτέλεσαν σημαντικά εμπόδια (UNESCO, 2023).

Για αυτούς τους μαθητές, η ξαφνική μετάβαση σε διαδικτυακά περιβάλλοντα μάθησης απαιτούσε σημαντικές προσαρμογές. Οι μαθητές με μαθησιακά προβλήματα, όπως αυτισμός, ΔΕΠΠΥ, κ.ά., συνήθως επωφελούνται από δομημένες ρουτίνες, εξατομικευμένη προσοχή και πρόσβαση σε εξειδικευμένους πόρους, στοιχεία που είναι αναπόσπαστο μέρος της μαθησιακής τους διαδικασίας και παρέχονται ευκολότερα σε ένα συμβατικό περιβάλλον τάξης (Κολοβός, 2022). Η μετάβαση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση σήμαινε την προσαρμογή σε ένα σημαντικά λιγότερο δομημένο περιβάλλον. Αυτή η αλλαγή συχνά επιδεινωνόταν από την απουσία άμεσης φυσικής αλληλεπίδρασης με τους καθηγητές και το προσωπικό υποστήριξης, η οποία είναι ζωτικής σημασίας για εκείνους (Averett, 2021, p.p. 4-7).

Το διαδικτυακό μοντέλο μάθησης απαιτούσε από αυτούς τους μαθητές να αναπτύξουν υψηλότερο επίπεδο αυτορρύθμισης και προσαρμοστικότητας. Έπρεπε να περιηγηθούν σε νέες ψηφιακές πλατφόρμες και μεθοδολογίες μάθησης, οι οποίες μπορεί να είναι ιδιαίτερα δύσκολες για εκείνους που χρειάζονται άμεση επίβλεψη ή απαιτούν εξειδικευμένες στρατηγικές διδασκαλίας ή ενδεχομένως παράλληλη στήριξη (Τσίτσικας & Φραντζή, 2022).

Επιπροσθέτως, οι σχολικές επιδόσεις των μαθητών με ορισμένες μαθησιακές δυσκολίες σημείωσαν αξιοσημείωτη πτώση κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Δεδομένα από την Εθνική Αξιολόγηση της Εκπαιδευτικής Προόδου έδειξαν ότι οι μαθητές με αναπηρίες παρουσίασαν μεγαλύτερη πτώση στις βαθμολογίες των εξετάσεων σε σύγκριση με τους συμμαθητές τους, γεγονός που αντανakλά τον ουσιαστικό αντίκτυπο της εξ αποστάσεως μάθησης στην ακαδημαϊκή τους πρόοδο (Κυριαζίδου, 2021). Επιπλέον, η ταχεία μετάβαση στην εξ αποστάσεως μάθηση κατέστησε δύσκολο για τα σχολεία να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του νόμου περί εκπαίδευσης ατόμων με αναπηρίες, περιπλέκοντας περαιτέρω την παροχή της απαραίτητης υποστήριξης και προσαρμογής (Blad, 2022).

Συμπερασματικά, η στροφή στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19 παρουσίασε μοναδικές προκλήσεις για τους μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες. Η ανάγκη για εξειδικευμένους πόρους, υποστήριξη και

προσαρμογές ήταν αυξημένη, ενώ το νέο μαθησιακό περιβάλλον έθετε πρόσθετα εμπόδια. Η κατάσταση αυτή υπογραμμίζει τη σημασία των περιεκτικών και προσαρμόσιμων εκπαιδευτικών στρατηγικών για την υποστήριξη των διαφορετικών αναγκών όλων των μαθητών, ιδίως των ατόμων με αναπηρίες (Αναστασιάδης, 2020).

2.2.2 Μαθητές με χαμηλό οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο κατά την διάρκεια της εξ αποστάσεως εκπαίδευση

Η πανδημία COVID-19 είχε βαθιές επιπτώσεις στα εκπαιδευτικά συστήματα παγκοσμίως, με τις επιπτώσεις της να είναι ιδιαίτερα έντονες για τους μαθητές από οικογένειες με χαμηλό εισόδημα. Το κλείσιμο των σχολείων, μια συνήθης αντίδραση στην πανδημία, έθεσε σημαντικές προκλήσεις για τις οικογένειες αυτές και τα παιδιά τους, επιδεινώνοντας τις υφιστάμενες ανισότητες στην πρόσβαση σε ποιοτική εκπαίδευση. Αυτό ήταν ιδιαίτερα εμφανές στις Ηνωμένες Πολιτείες, όπου οι φυλετικές και κοινωνικοοικονομικές ανισότητες μεγεθύνθηκαν κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου (Lakhani, 2020).

Οι έγχρωμες οικογένειες στις ΗΠΑ επηρεάστηκαν δυσανάλογα από τις εκπαιδευτικές διαταραχές που προκάλεσε η πανδημία της COVID-19. Η ξαφνική στροφή σε απομακρυσμένα ή υβριδικά μοντέλα μάθησης, που υιοθετήθηκαν από την πλειονότητα των σχολείων για τη συνέχιση της εκπαίδευσης με παράλληλη ελαχιστοποίηση της μετάδοσης του ιού, ανέδειξε βαθιά ριζωμένες ανισότητες στην πρόσβαση σε εκπαιδευτικούς πόρους (Gee, et. al., 2023).

Πολλοί μαθητές από νοικοκυριά με χαμηλό εισόδημα, οι οποίοι ήδη αντιμετώπιζαν εμπόδια στην εκπαιδευτική τους πορεία, βρέθηκαν σε ακόμη δυσμενέστερη θέση, καθώς συχνά δεν είχαν πρόσβαση σε βασικά αλλά ουσιώδη εκπαιδευτικά εργαλεία. Αυτά τα εργαλεία, συμπεριλαμβανομένων των υπολογιστών και του αξιόπιστου ασύρματου διαδικτύου, είναι θεμελιώδη για την αποτελεσματική εξ αποστάσεως εκπαίδευση (Goldhaber, 2022).

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση προϋποθέτει ότι οι μαθητές έχουν πρόσβαση σε αυτές τις τεχνολογίες στο σπίτι. Ωστόσο, για πολλές οικογένειες με χαμηλό εισόδημα, η

εξασφάλιση αυτών των πόρων αποτελεί σημαντική πρόκληση. Αυτό το ψηφιακό χάσμα σημαίνει ότι οι μαθητές που δεν έχουν πρόσβαση στην κατάλληλη τεχνολογία διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να μείνουν πίσω στις σπουδές τους, οδηγώντας σε μακροχρόνιες εκπαιδευτικές αποτυχίες. Ο αντίκτυπος αυτών των ανισοτήτων έχει ευρύτερες επιπτώσεις στην ψυχική και συναισθηματική ευημερία των μαθητών που μπορεί να αισθάνονται απομονωμένοι ή ανίκανοι να συμβαδίσουν με τους συμμαθητές τους λόγω των τεχνολογικών περιορισμών (Simon, 2021).

Η εξ' αποστάσεως εκπαίδευση αποκάλυψε επίσης σημαντικές ανισότητες στην ποιότητα της εκπαίδευσης που παρέχεται σε μαθητές από χαμηλό εισόδημα. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, οι δυσκολίες αυτές ήταν ιδιαίτερα έντονες για τις έγχρωμες οικογένειες, οι οποίες συχνά αντιμετώπιζαν σημαντικά εμπόδια στην πρόσβαση σε ποιοτική εκπαίδευση. Ωστόσο, οι γονείς αντιμετώπιζαν πολλά εμπόδια στην υποστήριξη της εκπαίδευσης των παιδιών τους, συμπεριλαμβανομένων των περιορισμένων τεχνολογικών δεξιοτήτων και πόρων. Αυτή η έλλειψη υποστήριξης διέγρυνε περαιτέρω το χάσμα επίδοσης μεταξύ των μαθητών με χαμηλό εισόδημα και των αντίστοιχων πιο εύπορων (Coleman, et. al., 2021).

Ως αποτέλεσμα, οι μαθητές από οικογένειες με χαμηλό εισόδημα δυσκολεύονταν όλο και περισσότερο να συμβαδίσουν με τους συνομηλίκους τους, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε μακροπρόθεσμες εκπαιδευτικές και κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις (Mehvash, 2021).

Λόγω του ψηφιακού χάσματος, στην Ελλάδα, η κυβέρνηση γνωρίζοντας τις ανισότητες οι οποίες ενδεχομένως μπορεί να προέκυπταν κατά τη διάρκεια της πανδημίας στην εξ' αποστάσεως εκπαίδευση, χορήγησε voucher έως και 200 ευρώ σε οικογένειες με χαμηλό εισόδημα βασισμένοι σε συγκεκριμένα εισοδηματικά κριτήρια. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα το οποίο έφερε το όνομα «Ψηφιακή Μέρα» έλαβε μορφή επιτυχώς το 2021 στο πλαίσιο του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας Ελλάδα 2.0. Την επιχορήγηση αυτή έλαβαν μισό εκατομμύριο μαθητές, μαθητές και σπουδαστές, οι οποίοι δεν είχαν την οικονομική δυνατότητα να αγοράσουν ψηφιακό υλικό το οποίο ήταν απαραίτητο για την εξ' αποστάσεως εκπαίδευση (Κοινωνία της Πληροφορίας, 2021).

Η πανδημία υπογράμμισε τις συστημικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα σχολεία που εξυπηρετούν κοινότητες με χαμηλό εισόδημα. Τα σχολεία αυτά συχνά δεν

διαθέτουν την απαραίτητη εκπαιδευτική τεχνολογία, την κατάλληλη κατάρτιση των εκπαιδευτικών και τους οικονομικούς πόρους για την παροχή υψηλής ποιότητας εκπαίδευσης, κάτι το οποίο είναι θέμα της πολιτείας καθώς εκείνη οφείλει να παρέχει τον απαραίτητο τεχνολογικό εξοπλισμό για τις μειονεκτούντες οικογένειες (Παπαδόπουλος, 2022).

Συνεπώς, η πανδημία COVID-19 μπορεί να λειτουργήσει ως καταλύτης για σημαντικές αλλαγές στα εκπαιδευτικά συστήματα. Υπάρχει μια αυξανόμενη αναγνώριση της ανάγκης για ισχυρότερες επενδύσεις στον τεχνολογικό εξοπλισμό, ώστε όλες οι οικογένειες να έχουν ίση πρόσβαση σε αυτόν. Συνεπώς, η αυξημένη πρόσβαση στην τεχνολογία και η υποστήριξη της πολιτείας προς τις οικογένειες για συνεργασία με τα σχολεία είναι πολύ σημαντική. Η κρίση αυτή αποτελεί ευκαιρία για την αντιμετώπιση των μακροχρόνιων εκπαιδευτικών ανισοτήτων και τη βελτίωση των εκπαιδευτικών συστημάτων προς όφελος όλων των παιδιών, ιδίως εκείνων που προέρχονται από οικογένειες με χαμηλό εισόδημα (Meyer, 2020).

2.2.3 Μαθητές με διαφορετική εθνική προέλευση κατά την περίοδο της πανδημίας

Η πανδημία COVID-19 επηρέασε σημαντικά το εκπαιδευτικό τοπίο, αναδεικνύοντας και εντείνοντας τις προϋπάρχουσες ανισότητες μεταξύ των μαθητών διαφορετικής εθνικής καταγωγής στα σχολεία (Wilson, 2020). Η στροφή προς την εξ' αποστάσεως εκπαίδευση κατά τη διάρκεια της πανδημίας οδήγησε πολλούς μαθητές να χάσουν τα μαθήματά τους. Το φαινόμενο αυτό παρατηρήθηκε σε διάφορες δημογραφικές ομάδες μαθητών, με ιδιαίτερα έντονες επιπτώσεις στα παιδιά μειονοτήτων και χαμηλού εισοδήματος (Haelermans, et. al., 2022).

Αυτό ήταν επίσης ιδιαίτερα επιζήμιο για τους μαθητές που προέρχονταν από εθνικές μειονότητες λόγω των ανισοτήτων στην ποιότητα της διδασκαλίας που έλαβαν κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Επιπλέον, αυτοί οι μαθητές δεν συμμετείχαν ενεργά στη μαθησιακή διαδικασία, λόγω της μη πρόσβασης τους σε τεχνολογικό εκπαιδευτικό υλικό (Kayitsinga, 2020).

Οι οικονομικές δυσχέρειες που προκλήθηκαν από την πανδημία επηρέασαν δυσανάλογα οικογένειες από μειονεκτούντα περιβάλλοντα, πολλές από τις οποίες είναι, όπως οι μαύροι στις ΗΠΑ και οι ισπανόφωνοι (Creamer, 2020). Αυτή η οικονομική επιβάρυνση επιδείνωσε τις εκπαιδευτικές ανισότητες, καθώς οι μαθητές με χαμηλό εισόδημα αντιμετώπιζαν σημαντικά εμπόδια στην πρόσβαση στην εξ' αποστάσεως εκπαίδευση (Μαλισιόβα, 2020). Οι προκλήσεις περιελάμβαναν όχι μόνο την έλλειψη τεχνολογικών πόρων, όπως η συνδεσιμότητα στο διαδίκτυο και οι ηλεκτρονικές συσκευές, αλλά και ανεπαρκείς φυσικούς χώρους που να ευνοούν τη μάθηση. Σε αυτά τα νοικοκυριά, ο αγώνας για την εξασφάλιση ενός ήσυχου και ιδιωτικού χώρου για μελέτη ήταν ένα κοινό ζήτημα, που δυσχέραινε περαιτέρω την εμπλοκή των μαθητών στην ηλεκτρονική μάθηση (Μαλισιόβα, 2022).

Η πανδημία διεύρυνε περαιτέρω τις εκπαιδευτικές ανισότητες εντός των κοινοτήτων, καθώς η έλλειψη στέγης, η επισιτιστική ανασφάλεια, η απώλεια θέσεων εργασίας, οι μειωμένες επιλογές παιδικής φροντίδας και η έλλειψη υγειονομικής περίθαλψης συνέβαλαν σε εμπόδια στην απομακρυσμένη μάθηση. Αυτοί οι παράγοντες επηρέασαν δυσανάλογα τους μαθητές εθνικών μειονοτήτων, αυξάνοντας το χάσμα στο εκπαιδευτικό επίπεδο και επηρεάζοντας δυνητικά τις μελλοντικές ευκαιρίες οικονομικής κινητικότητας. Επιπλέον, η δυναμική της οικογένειας επηρέασε σημαντικά τις εκπαιδευτικές εμπειρίες των μαθητών (Χατζούδη, κ. α., 2021).

Σε νοικοκυριά με λιγότερο μορφωμένους γονείς ή με γονείς που δεν μπορούσαν να εργαστούν από το σπίτι, οι μεγαλύτεροι μαθητές αναλάμβαναν συχνά το ρόλο του εκπαιδευτή για τα μικρότερα αδέρφια τους. Αυτή η ευθύνη πρόσθεσε σημαντική πίεση, συχνά σε βάρος της δικής τους σχολικής προόδου. Για τους διεθνείς μαθητές, οι προκλήσεις ήταν ακόμη πιο έντονες (Mehvash, 2021).

2.3 Ο ρόλος των γονέων στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση

Καθώς η πανδημία ανάγκασε τα σχολεία να σταματήσουν την λειτουργία τους, οι γονείς βρέθηκαν στο άγνωστο έδαφος της υποστήριξης της εκπαίδευσης των παιδιών τους στο σπίτι. Αυτή η μετάβαση στην εκπαίδευση στο σπίτι σήμαινε ότι πολλοί

γονείς έπρεπε να προσαρμοστούν γρήγορα στις νέες τεχνολογίες και πλατφόρμες μάθησης, συχνά με ελάχιστη καθοδήγηση ή εκπαίδευση (Τζήλου, 2022). Ο ρόλος του γονέα επεκτάθηκε από την απλή επίβλεψη στην ενεργό συμμετοχή στην εκπαιδευτική διαδικασία, συμπεριλαμβανομένου του σχεδιασμού του ημερήσιου προγράμματος, της βοήθειας στις εργασίες, ακόμη και της διδασκαλίας εννοιών (Carpenter & Dunn, 2021).

Η αλλαγή αυτή είχε αρκετές προκλήσεις. Πολλοί γονείς βρήκαν τον εαυτό τους να ισορροπεί ανάμεσα στην εργασία πλήρους απασχόλησης και στις νέες ευθύνες τους ως *de facto* εκπαιδευτικοί. Η ανάγκη να παρέχουν συνεχή υποστήριξη και εποπτεία στη μάθηση των παιδιών τους, σε συνδυασμό με τη διαχείριση των δικών τους επαγγελματικών υποχρεώσεων, επιβάρυνε σημαντικά τους γονείς (Βαχτσεβάνου, 2022). Έπρεπε να γίνουν ικανοί στην διαχείριση του χρόνου, γεγονός που συχνά τους ανάγκαζε να εργάζονται εκτός του παραδοσιακού ωραρίου για να εξυπηρετούν τις μαθησιακές ανάγκες των παιδιών τους (McClain, et. al., 2021).

Ουσιαστικά οι γονείς βρέθηκαν στο διπλό ρόλο του γονέα και του εκπαιδευτικού, με ευθύνες που κυμαίνονταν από το να παρακινούν τα παιδιά τους να μάθουν μέχρι να εξασφαλίζουν ότι είχαν πρόσβαση στους απαραίτητους εκπαιδευτικούς πόρους (Λαμπίρη, 2022). Αυτό ήταν ένα δύσκολο έργο για πολλούς, καθώς κλήθηκαν να βοηθήσουν τα παιδιά τους στη χρήση νέων ψηφιακών πλατφορμών και μεθόδων διδασκαλίας, συχνά χωρίς καμία επίσημη κατάρτιση στην εκπαίδευση. Η πρόκληση του να κρατήσει κανείς τα παιδιά αφοσιωμένα, προσηλωμένα και παρακινημένα σε ένα περιβάλλον στο σπίτι, χωρίς το δομημένο περιβάλλον μιας τάξης, ήταν ιδιαίτερα σημαντική και δύσκολη (Garbe, et. al., 2020).

Οι γονείς έπρεπε να επινοήσουν δημιουργικές μεθόδους για να διατηρήσουν το ενδιαφέρον και τον ενθουσιασμό για τη μάθηση, κάτι που συχνά ήταν μια διαδικασία δοκιμής και λάθους. Για τις οικογένειες που αντιμετώπιζαν προβλήματα ψηφιακού χάσματος, αυτό αποτελούσε σημαντικό εμπόδιο για την εκπαίδευση των παιδιών τους (Haller & Novita, 2021).

Συνεπώς, η αποτελεσματικότητα της συμμετοχής των γονέων στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση διέφερε σε μεγάλο βαθμό, επηρεαζόμενη από παράγοντες όπως το εκπαιδευτικό τους υπόβαθρο, η ηλικία και ο αριθμός των παιδιών στο νοικοκυριό (Βαχτσεβάνου, 2022). Οι γονείς με υψηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης ή εξοικείωσης

με τα διδασκόμενα μαθήματα ήταν ευκολότερο να βοηθήσουν τα παιδιά τους, ενώ εκείνοι με λιγότερη εκπαιδευτική εμπειρία ή με πολλά παιδιά δυσκολεύονταν περισσότερο (Κνορίκ, et. al., 2021). Επιπλέον, οι ανισότητες στην πρόσβαση σε αξιόπιστο διαδίκτυο και κατάλληλες συσκευές περιέπλεκαν περαιτέρω την κατάσταση για πολλές οικογένειες, ιδίως εκείνες που ανήκαν σε νοικοκυριά με χαμηλότερο εισόδημα (McClain, et. al., 2021).

Για τους γονείς που εργάζονταν από το σπίτι, οι προκλήσεις επιδεινώθηκαν. Η εξισορρόπηση των επαγγελματικών ευθυνών με τις απαιτήσεις της κατ' οίκον εκπαίδευσης απαιτούσε υψηλό βαθμό διαχείρισης του χρόνου και δεξιότητες πολλαπλών καθηκόντων (Λαμπίρη, 2022). Έπρεπε να δημιουργήσουν χρονοδιαγράμματα που να εξυπηρετούν τόσο τις επαγγελματικές τους υποχρεώσεις όσο και τις εκπαιδευτικές ανάγκες των παιδιών τους, οδηγώντας συχνά σε παρατεταμένες ώρες εργασίας και αυξημένο άγχος. Η κατάσταση ανέδειξε επίσης την ανάγκη για γονική υποστήριξη και πόρους (Βούγιας, 2020). Πολλοί γονείς εξέφρασαν την επιθυμία για περισσότερη καθοδήγηση και βοήθεια από τα εκπαιδευτικά ιδρύματα για την αντιμετώπιση των προκλήσεων της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Τα σχολεία και οι εκπαιδευτικοί ανταποκρίθηκαν με διάφορους τρόπους, προσφέροντας διαδικτυακούς πόρους, εικονικές συναντήσεις γονέων και καθηγητών και τακτική επικοινωνία για την υποστήριξη των γονέων σε αυτόν τον νέο ρόλο (Haller & Novita, 2021).

Παρά τις προκλήσεις αυτές, η μετάβαση στην κατ' οίκον εκπαίδευση έφερε και κάποια θετικά αποτελέσματα. Πολλοί γονείς ανέφεραν βαθύτερη συμμετοχή στη μάθηση των παιδιών τους και καλύτερη κατανόηση των εκπαιδευτικών τους αναγκών. Αυτή η περίοδος προώθησε επίσης τη μεγαλύτερη συνεργασία μεταξύ γονέων και εκπαιδευτικών, με πολλά σχολεία να προσφέρουν εικονικές συναντήσεις γονέων-καθηγητών και τακτικές ενημερώσεις για την πρόοδο των μαθητών (Ζώγια, 2021).

Η στροφή προς την εξ αποστάσεως εκπαίδευση, που προκλήθηκε από την πανδημία, όχι μόνο επαναπροσδιόρισε το ρόλο των γονέων στην εκπαίδευση, αλλά σηματοδότησε επίσης μια σημαντική καμπή στον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε και παρέχουμε εκπαίδευση (Βαχτσεβάνου, 2022). Η μετάβαση αυτή παρουσίασε πολύπλευρες προκλήσεις, όπως η ανάγκη των γονέων να

συνδυάσουν εργασία και διδασκαλία και ο αγώνας για την εξασφάλιση αποτελεσματικής μάθησης στο οικιακό περιβάλλον. Ωστόσο, άνοιξε επίσης τις πόρτες σε πρωτοφανείς ευκαιρίες για τη συμμετοχή των γονέων. Οι γονείς απέκτησαν βαθύτερη γνώση των μαθησιακών στυλ των παιδιών τους, των προγραμμάτων σπουδών και των εκπαιδευτικών αναγκών τους (Αθανάτου & Υφαντόπουλος, 2021).

Αυτή η στενότερη εμπλοκή οδήγησε σε μια πιο συνεργατική σχέση μεταξύ εκπαιδευτικών και οικογενειών. Οι γονείς, τώρα περισσότερο από ποτέ, αναγνωρίζονται ως κρίσιμοι ενδιαφερόμενοι για την εκπαίδευση των παιδιών τους. Η ανατροφοδότηση και οι εμπειρίες τους κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου ήταν ανεκτίμητες για την αναδιαμόρφωση των εκπαιδευτικών στρατηγικών (Τζήλου, 2022). Αυτό έχει οδηγήσει σε μια ευρύτερη κατανόηση της ανάγκης για ευέλικτα, χωρίς αποκλεισμούς και προσβάσιμα εκπαιδευτικά μοντέλα που προσαρμόζονται στις διαφορετικές μαθησιακές ανάγκες και στο οικογενειακό περιβάλλον. (Αθανάτου & Υφαντόπουλος, 2021).

Καθώς ο κόσμος προσαρμόζεται στη "νέα κανονικότητα", τα διδάγματα που αντλήθηκαν κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου είναι ανεκτίμητα. Επισημαίνουν τη σημασία της γονικής συμμετοχής στην εκπαίδευση των παιδιών και υπογραμμίζουν την ανάγκη για ισχυρά συστήματα υποστήριξης. Τα συστήματα αυτά θα πρέπει όχι μόνο να διευκολύνουν την εκπαίδευση στο σπίτι αλλά και να αντιμετωπίζουν τις κοινωνικό-συναισθηματικές και τεχνολογικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι οικογένειες (Ηλδικίδης, 2021). Οι ολοκληρωμένες δομές υποστήριξης, που κυμαίνονται από εκπαιδευτικούς πόρους έως συναισθηματική και τεχνική υποστήριξη, είναι απαραίτητες για τις οικογένειες που πλοηγούνται στην εκπαίδευση στο σπίτι. Αυτή η ολιστική προσέγγιση είναι ζωτικής σημασίας για να διασφαλιστεί ότι η κατ' οίκον εκπαίδευση δεν είναι απλώς ένα προσωρινό μέτρο, αλλά μια βιώσιμη, μακροπρόθεσμη εκπαιδευτική επιλογή (Knorik et al., 2021).

Συνοψίζοντας, η πανδημία έχει μεταμορφώσει σημαντικά το εκπαιδευτικό τοπίο, θέτοντας στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος τον καθοριστικό ρόλο των γονέων, των εκπαιδευτικών αλλά και των μαθητών, καθώς και την αναγκαιότητα προσαρμοστικών, υποστηρικτικών εκπαιδευτικών πλαισίων. Αυτές οι εξελίξεις θα μπορούσαν κάλλιστα να διαμορφώσουν τις μελλοντικές εκπαιδευτικές πολιτικές και

πρακτικές, καθιστώντας την εκπαίδευση πιο περιεκτική, εξατομικευμένη και ανθεκτική στις μελλοντικές προκλήσεις (Knorík, et. al., 2021).

Κεφάλαιο 3^ο

3.1 Ψυχολογικές επιπτώσεις στο γενικό πληθυσμό καθώς και στο σχολικό περιβάλλον

Η παγκόσμια κοινότητα βιώνει αναμφίβολα μια σημαντική ιστορική αλλαγή, καθώς μεταβαίνει από τη βιομηχανική στη μεταβιομηχανική κοινωνία, μια φάση που αναγνωρίζεται ευρέως ως η εποχή της πληροφορίας. Στην εποχή αυτή, που χαρακτηρίζεται από την κυριαρχία της πληροφορίας και της τεχνολογίας, κάθε πτυχή της σύγχρονης ζωής αναδιαμορφώνεται από τις τεχνολογικές εξελίξεις (Ψυχογιός, 2012). Η εκπαίδευση, ένας ζωτικός τομέας της ανθρώπινης ανάπτυξης, έχει υποστεί βαθιά μεταμόρφωση τις τελευταίες δύο δεκαετίες. Οι Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) βρίσκονται στο προσκήνιο, οδηγώντας στη ραγδαία εξέλιξη των εκπαιδευτικών μεθοδολογιών, ιδίως στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση (Γούσιας, 2013). Ο αντίκτυπος της πανδημίας υπογράμμισε emphatically αυτή την πραγματικότητα, υπογραμμίζοντας τον κρίσιμο ρόλο της τεχνολογίας στη διατήρηση των εκπαιδευτικών διαδικασιών σε πρωτοφανείς περιόδους (Feinberg, 2004).

Το κεφάλαιο αυτό εξετάζει τις ψυχολογικές επιπτώσεις αυτών των κοινωνικών και εκπαιδευτικών μετασχηματισμών, τόσο στον γενικό πληθυσμό όσο και στο σχολικό περιβάλλον. Διερευνά πώς η ενσωμάτωση της τεχνολογίας και η στροφή προς την εξ αποστάσεως μάθηση έχουν επηρεάσει την ψυχική ευεξία, τις μαθησιακές προσεγγίσεις και το συνολικό ψυχολογικό τοπίο στο πλαίσιο της Εποχής της Πληροφορίας (Οικονόμου, 2022).

3.1.1 Ψυχολογικές επιπτώσεις στο γενικό πληθυσμό

Τα μέτρα που εφαρμόστηκαν για τον περιορισμό της εξάπλωσης του COVID-19, όπως το κλείσιμο των σχολείων και η κοινωνική απομάκρυνση, έχουν επηρεάσει βαθιά τα παιδιά και τις οικογένειες παγκοσμίως. Αυτά τα αναγκαία αλλά δύσκολα μέτρα είχαν σημαντικές επιπτώσεις στην ευημερία των παιδιών, γεγονός που συχνά παραβλέπεται στις ευρύτερες συζητήσεις για τον αντίκτυπο της πανδημίας. Επιπλέον, οι παρατεταμένες περίοδοι εγκλεισμού προκάλεσαν ψυχολογική κρίση σε πολλούς, η

οποία προήλθε από την απότομη και παρατεταμένη διακοπή της καθημερινής ζωής (Διονυσακοπούλου, 2021).

Η έρευνα που διεξήχθη από τον Ornob (2020) αναφέρει σχετικά με το ψυχολογικό αντίκτυπο της πανδημίας, αναφέρει πως αρκετά άτομα αισθάνονται αυξημένη ανασφάλεια λόγω της επιδείνωσης της οικονομικής κατάστασης. Επιπλέον, αρκετοί από τους ερωτηθέντες εξέφρασαν ότι βίωσαν συναισθήματα κατάθλιψης που συνδέονται με τον υπερβολικό ελεύθερο χρόνο και παράλληλα την έλλειψη δραστηριοτήτων. Επιτείνοντας αυτά τα ζητήματα, περίπου οι άνθρωποι που βίωσαν οικονομικές απώλειες, δεν επηρέασε μόνο τους ίδιους αλλά δημιούργησε επίσης και ένα ανησυχητικό ψυχολογικό περιβάλλον για τους γύρω τους. Τα δεδομένα αυτά υπογραμμίζουν την πολύπλευρη και διάχυτη φύση των ψυχολογικών επιπτώσεων της πανδημίας (Ornob et al., 2020).

Τα μέτρα καραντίνας κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19 συνδέθηκαν στενά με μια ποικιλία ψυχολογικών παραγόντων άγχους και διαταραχών (Διονυσακοπούλου, 2021). Σύμφωνα με τον Hoof (2020), τα συνήθη συμπτώματα περιλαμβάνουν μειωμένη διάθεση, αϋπνία, θυμό, ευερεθιστότητα, συναισθηματική εξάντληση, κατάθλιψη και μετατραυματικό στρες. Ειδικότερα, η χαμηλή διάθεση και η ευερεθιστότητα είναι διαδεδομένες μεταξύ ατόμων που έχουν υποστεί παρόμοιες εμπειρίες εγκλεισμού (Hoof, 2020).

Βρετανική έρευνα που επικεντρώθηκε στις εμπειρίες των γονέων με μικρούς μαθητές και εφήβους κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού αποκάλυψε σημαντικές αλλαγές στη συναισθηματική κατάσταση και τη συμπεριφορά των παιδιών. Η πλήξη ήταν το πιο συχνά αναφερόμενο πρόβλημα, ακολουθούμενη από τη μοναξιά και την απογοήτευση. Επιπλέον, πάνω από το 30% των φροντιστών ανέφεραν ότι παρατήρησαν συμπτώματα στα παιδιά όπως ευερεθιστότητα, ανησυχία, θυμό, άγχος, θλίψη, ανησυχία και αυξημένη τάση για διαφωνίες μέσα στην οικογένεια. Ο εγκλεισμός οδήγησε επίσης σε αλλαγές στον τρόπο ζωής, με τα παιδιά να αφιερώνουν περισσότερο χρόνο στις οθόνες και λιγότερο σε σωματικές δραστηριότητες. Η δυναμική της οικογένειας ήταν επίσης επιβαρυνμένη. Αξίζει να σημειωθεί ότι η ψυχολογική δυσφορία βρέθηκε να συσχετίζεται σημαντικά με τα συμπτώματα των παιδιών (Morgul et al., 2020, p.p. 42-48).

Τονίζοντας περαιτέρω το ψυχολογικό αντίκτυπο της πανδημίας στα παιδιά, η έρευνα των Chakraborty et al. (2020) έδειξε ότι μεταξύ ενός δείγματος 1.160 παιδιών, ηλικίας κατά μέσο όρο 8 ετών, κάποια από αυτά παρουσίασαν αυξημένη ευερεθιστότητα και αυξημένη ανυπακοή. Επιπλέον, παρατηρήθηκε αξιοσημείωτη αύξηση της ενασχόλησης με τις ψηφιακές συσκευές, με ένα μεγάλο ποσοστό των παιδιών να αφιερώνουν περισσότερο χρόνο στα κινητά τηλέφωνα και να παρακολουθούν περισσότερο τηλεόραση. Παρατηρήθηκαν επίσης αλλαγές στο πρόγραμμα ύπνου των παιδιών. Τα ευρήματα αυτά υπογραμμίζουν τις εκτεταμένες ψυχολογικές και συμπεριφορικές επιπτώσεις της πανδημίας στα παιδιά και τις οικογένειές τους (Chakraborty et al., 2020, p.p. 72-86).

3.1.2 Επιπτώσεις της τηλεεκπαίδευσης στο σχολικό περιβάλλον: γονείς και ελλείψεις υποδομών

Κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19, η μετάβαση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση αύξησε σημαντικά τα επίπεδα άγχους μεταξύ των γονέων των μαθητών του δημοτικού σχολείου (Κυριαζίδου, 2022). Όπως περιγράφει λεπτομερώς ο Longjam (2022), οι γονείς, που ήδη αντιμετώπιζαν προβλήματα εργασίας και οικιακών υποχρεώσεων, βρέθηκαν να επιβαρύνονται ακόμη περισσότερο με την υποστήριξη της διαδικτυακής μάθησης των παιδιών τους. Αυτή η πρόσθετη ευθύνη περιελάμβανε τη βοήθεια σε διαδικτυακά μαθήματα, τεστ, εξετάσεις και εργασίες στο σπίτι, γεγονός που περιέπλεξε σημαντικά τη ζωή τους (Longjam, 2022).

Ακολούθως, οι Agaton και Cueto (2021) επισημαίνουν διάφορες προκλήσεις που αντιμετώπισαν οι γονείς κατά την προσαρμογή τους σε αυτό το νέο μαθησιακό περιβάλλον. Ένα σημαντικό ζήτημα ήταν η μη εξοικείωση με την παροχή διδασκαλίας, η οποία συχνά οδηγούσε σε μη βέλτιστα μαθησιακά αποτελέσματα. Οι οικονομικές πιέσεις κατά τη διάρκεια του αποκλεισμού και οι δυσκολίες με την πρόσβαση στην τεχνολογία, καθώς πολλοί γονείς εργάζονταν από το σπίτι, επιδείνωσαν περαιτέρω την κατάσταση. Το συνολικό αποτέλεσμα ήταν η συσσώρευση άγχους και η αίσθηση ανεπάρκειας στη μαθησιακή διαδικασία (Agaton & Cueto, 2021, p.p. 901–911).

Οι Jayanti και Indrakurniawan (2022) επισημαίνουν πρόσθετες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι γονείς. Η επιβολή της πειθαρχίας έγινε πρόκληση, καθώς τα παιδιά δυσκολεύονταν να τηρήσουν ένα δομημένο πρόγραμμα στο σπίτι, σε πλήρη αντίθεση με την πειθαρχία του σχολικού περιβάλλοντος. Η διατάραξη της ρουτίνας των μαθητών, συμπεριλαμβανομένης της αναστολής των αθλητικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων, περιέπλεκε περαιτέρω τα πράγματα (Jayanti & Indrakurniawan, 2022).

Αξίζει να σημειωθεί ότι πολλοί γονείς δεν ήταν σε θέση να παρέχουν επαρκή εποπτεία ή βοήθεια με την ηλεκτρονική μάθηση, γεγονός που οδήγησε στην αντίληψη ότι αυτός ο τρόπος εκπαίδευσης ήταν λιγότερο αποτελεσματικός. Πίστευαν ότι η διαδικτυακή μάθηση μετατόπιζε υπερβολικά μεγάλο μέρος της εκπαιδευτικής ευθύνης σε αυτούς, προκαλώντας δυσαρέσκεια με τη συνολική εκπαιδευτική διαδικασία. Αυτές οι γνώσεις αποκαλύπτουν τις πολύπλευρες προκλήσεις που αντιμετώπισαν οι γονείς κατά τη στροφή της πανδημίας στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση (Κοντίδη, 2022).

Η μετάβαση στη διαδικτυακή μάθηση κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19 παρουσίασε σημαντικές προκλήσεις για τους γονείς των μαθητών του δημοτικού σχολείου (Μιχόκ, 2022). Σύμφωνα με τους Grover κ.ά. (2021), η πλειονότητα των γονέων αυτών δεν βρήκαν ικανοποιητικά τα διαδικτυακά μαθήματα. Παρατήρησαν ότι οι μαθητές δυσκολεύονταν να συγκεντρωθούν και το συνολικό επίπεδο μάθησης θεωρήθηκε χαμηλό. Επιπλέον, υπήρχε μια κοινή ανησυχία μεταξύ των γονέων ότι οι μαθητές είχαν μεγαλύτερη τάση να περιηγούνται στο διαδίκτυο αντί να επικεντρώνονται στις εργασίες τους. Η κατάσταση αυτή οδηγούσε συχνά σε αυξημένο εκνευρισμό των γονέων και σε μείωση της αυτοφροντίδας, καθώς η προσοχή τους αποσπάται κυρίως στην εκπαίδευση των παιδιών τους (Grover, et. al., 2021, p.p. 127-142).

Η πανδημία επιδείνωσε τα προϋπάρχοντα προβλήματα στο εκπαιδευτικό σύστημα. Η ξαφνική ανάγκη στροφής στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση ανέδειξε συστημικά προβλήματα, ιδίως το ζήτημα της άνισης πρόσβασης στους εκπαιδευτικούς πόρους. Αυτή η ανισότητα έγινε μια εξέχουσα πρόκληση στο σχολικό περιβάλλον κατά τη διάρκεια της πανδημίας (Καστάνος, 2022, σ.σ. 31-43).

Επιπλέον, ο Vedista (2023) υπογραμμίζει ότι πολλοί εκπαιδευτικοί δεν ήταν επαρκώς προετοιμασμένοι για τη μετάβαση στη διαδικτυακή διδασκαλία. Η επιτυχία της ενσωμάτωσης των νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση συνδέεται στενά με την υποστήριξη και την κατάρτιση που λαμβάνουν οι εκπαιδευτικοί, η οποία συχνά αντανακλάται στην εκτίμηση που συγκεντρώνουν από τους συναδέλφους, τους μαθητές και τους γονείς.

Κατά συνέπεια, ο Rambousi (2022) προτείνει ότι οι αποτελεσματικές πολιτικές θα πρέπει να επικεντρωθούν στην υποστήριξη της ενσωμάτωσης και της χρήσης της τεχνολογίας στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, τονίζοντας την ανάγκη για ολοκληρωμένη κατάρτιση και πόρους για τους εκπαιδευτικούς ώστε να προσαρμοστούν αποτελεσματικά σε αυτές τις νέες μεθόδους διδασκαλίας. Η προσέγγιση αυτή είναι κρίσιμη για την αντιμετώπιση των προκλήσεων και τη διασφάλιση μιας πιο αποτελεσματικής και δίκαιης εκπαιδευτικής εμπειρίας για τους μαθητές.

Επιπροσθέτως, η στροφή στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19 έφερε στο φως σημαντικές οργανωτικές προκλήσεις εντός του σχολικού συστήματος (Μιχόκ, 2022). Η οργάνωση του σχολικού περιβάλλοντος για αποτελεσματική εξ αποστάσεως εκπαίδευση είναι ένα πολύπλοκο έργο, το οποίο έγινε ακόμη πιο δύσκολο από τις ξαφνικές και έκτακτες συνθήκες της πανδημίας. Οι προκλήσεις αυτές προέκυψαν από διάφορους παράγοντες, συμπεριλαμβανομένης της ανάγκης ταχείας προσαρμογής σε νέους τρόπους διδασκαλίας και μάθησης (Τάτσιου, 2020).

Ένα σημαντικό ζήτημα ήταν η ανεπάρκεια της υπάρχουσας υποδομής. Πολλά σχολεία αντιμετώπιζαν το εμπόδιο του απαρχαιωμένου εξοπλισμού, ο οποίος δεν ήταν κατάλληλος για τις απαιτήσεις της σύγχρονης και ασύγχρονης διαδικτυακής διδασκαλίας. Η κατάσταση αυτή απαιτούσε μια επείγουσα και συνολική αναβάθμιση των τεχνολογικών πόρων (Eradze, et. al., 2021, p.p. 404–419).

Επιπλέον, η ταχεία οργάνωση και κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού για την παροχή μαθημάτων στο διαδίκτυο αποτελούσε σημαντική πρόκληση. Οι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι ήταν συνηθισμένοι στην παραδοσιακή διδασκαλία στην τάξη, έπρεπε να προσαρμοστούν γρήγορα στις νέες ψηφιακές πλατφόρμες και

μεθόδους διδασκαλίας, συχνά με ελάχιστη έως καθόλου κατάρτιση σε αυτούς τους τομείς (Καφετζόπουλος, 2022).

Οι αποτελεσματικές στρατηγικές επικοινωνίας και οι ισχυρές διοικητικές δεξιότητες ήταν ζωτικής σημασίας για την ομαλή μετάβαση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Οι ομάδες διοίκησης των σχολείων έπρεπε να αναπτύξουν και να εφαρμόσουν λεπτομερή σχέδια για αυτόν τον νέο τρόπο εκπαίδευσης, εξασφαλίζοντας ότι τόσο οι εκπαιδευτικοί όσο και οι μαθητές υποστηρίζονταν επαρκώς. Αυτό περιελάμβανε την παροχή κατάρτισης στους εκπαιδευτικούς, τη δημιουργία σαφών διαύλων επικοινωνίας για τους μαθητές και τους γονείς και την άμεση αντιμετώπιση τεχνικών ζητημάτων (Φλώρου, 2022).

Η κατάσταση ήταν ακόμη πιο περίπλοκη σε πολυπολιτισμικά σχολικά περιβάλλοντα, όπου έπρεπε να ληφθούν υπόψη πρόσθετοι παράγοντες όπως τα γλωσσικά εμπόδια και οι κοινωνικές διαφορές. Σε αυτά τα περιβάλλοντα, ήταν ζωτικής σημασίας να διασφαλιστεί ότι η εξ αποστάσεως εκπαίδευση ήταν προσβάσιμη και ισότιμη για όλους τους μαθητές, ανεξάρτητα από το υπόβαθρό τους (Ching-Yi & Chin-Chung, 2022). Αυτό απαιτούσε την ανάπτυξη προσαρμοσμένου εκπαιδευτικού υλικού και συστημάτων υποστήριξης που να ανταποκρίνονται στις διαφορετικές ανάγκες του μαθητικού πληθυσμού (Σιώκου, 2021).

Επιπλέον, οι ψυχολογικές και κοινωνικές επιπτώσεις της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς ήταν σημαντικές και έπρεπε να αντιμετωπιστούν. Οι μαθητές, συνηθισμένοι στο κοινωνικό περιβάλλον των παραδοσιακών τάξεων, βρέθηκαν ξαφνικά απομονωμένοι. Αυτή η αλλαγή είχε τη δυνατότητα να επηρεάσει τα κίνητρα, τη δέσμευση και την ψυχική τους ευημερία (Δεληβάνη, 2022). Οι εκπαιδευτικοί, από την άλλη πλευρά, αντιμετώπιζαν την πρόκληση της διατήρησης του ενδιαφέροντος των μαθητών και των μαθησιακών αποτελεσμάτων σε ένα εντελώς εικονικό περιβάλλον. Αυτό απαιτούσε όχι μόνο τεχνικές δεξιότητες αλλά και βαθύτερη κατανόηση του τρόπου προώθησης της αλληλεπίδρασης και της συμμετοχής σε ένα διαδικτυακό περιβάλλον (Πεντεδέκα, 2021).

Συμπερασματικά, η μετάβαση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση δεν ήταν απλώς θέμα εφαρμογής της τεχνολογίας, αλλά περιελάμβανε επίσης σημαντικές οργανωτικές, παιδαγωγικές και ψυχολογικές εκτιμήσεις. Απαιτούσε μια ολοκληρωμένη προσέγγιση

που να καλύπτει τις τεχνικές, εκπαιδευτικές και συναισθηματικές ανάγκες όλων των εμπλεκομένων στην εκπαιδευτική διαδικασία (Αναστασιάδης, κ.ά., 2022).

3.2 Ψυχολογικές επιπτώσεις στους εκπαιδευτικούς

Η μετάβαση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19 άλλαξε σημαντικά το τοπίο της εκπαίδευσης, θέτοντας πολλές προκλήσεις για τους εκπαιδευτικούς. Πριν από την πανδημία, οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί είχαν περιορισμένη εμπειρία στην ενσωμάτωση της τεχνολογίας στις καθημερινές τους διδακτικές πρακτικές (Οικονόμου, 2022). Η μετάβαση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση επιδεινώθηκε από την ανεπαρκή ψηφιακή υποδομή στα σχολεία και τις ανεπαρκείς ψηφιακές δεξιότητες των μαθητών, περιπλέκοντας περαιτέρω αυτή τη μετάβαση (Αναστασιάδης, κ. ά., 2022).

Μια μελέτη των Morales-Munoz κ.ά. (2022) αποκαλύπτει ότι οι εκπαιδευτικοί ανέφεραν αυξημένα επίπεδα ψυχολογικών δυσκολιών, συμπεριλαμβανομένου του άγχους και της κατάθλιψης, κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Στους παράγοντες που συνέβαλαν σε αυτό το αυξημένο άγχος περιλαμβάνονταν η απουσία ή η ανεπαρκής υποστήριξη από τους διευθυντές των σχολείων και η σημαντική αύξηση του φόρτου εργασίας. Οι εκπαιδευτικοί έπρεπε να περιηγηθούν σε νέες μεθόδους διδασκαλίας, να προετοιμάσουν μαθήματα από απόσταση και να εμπλακούν σε εντατική επικοινωνία με τους μαθητές. Οι στρεσογόνοι παράγοντες που σχετίζονται με την εργασία, όπως ο μεγάλος φόρτος εργασίας, η μη υποστηρικτική διοίκηση και οι συναισθηματικές απαιτήσεις της αλληλεπίδρασης με μαθητές, γονείς και συναδέλφους, ήταν διαδεδομένοι μεταξύ των εκπαιδευτικών.

Επιπλέον, ορισμένοι εκπαιδευτικοί αντιλαμβάνονταν την προσέγγιση των σχολείων τους στη μετάβαση προσφέροντας πλήρη ελευθερία, η οποία, σε πολλές περιπτώσεις, μεταφράζεται σε έλλειψη καθοδήγησης και υποστήριξης (Morales-Munoz et al., 2022).

Αυτή η αυτονομία, αν και φαινομενικά ευεργετική, συχνά άφηνε τους εκπαιδευτικούς χωρίς τους απαραίτητους πόρους και τη βοήθεια για να προσαρμοστούν αποτελεσματικά στις απαιτήσεις της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Αυτό το σενάριο υπογραμμίζει την ανάγκη για καλά δομημένα συστήματα υποστήριξης στα σχολεία, ώστε να διευκολυνθεί η ομαλότερη μετάβαση στη διαδικτυακή διδασκαλία και να ανακουφιστούν οι εκπαιδευτικοί από την ψυχολογική επιβάρυνση (Γιαγλή, κ. ά., 2010).

Κατά τη διάρκεια της πανδημίας, οι εκπαιδευτικοί βίωσαν αυξημένο άγχος λόγω του αυξημένου αριθμού διορθωτικών εργασιών και της σημαντικής αύξησης του φόρτου εργασίας (Δεληβάνη, 2022). Αυτή η αύξηση του φόρτου εργασίας δεν αποδόθηκε μόνο στην αναζήτηση νέων μεθόδων διδασκαλίας και στην προσαρμογή του περιεχομένου για διαδικτυακές μορφές, αλλά και στην εντατικοποιημένη επικοινωνία με τους μαθητές και τους γονείς τους, καθώς και στην αύξηση των εργασιών που ολοκληρώνονται στο σπίτι. Οι συνήθειες δραστηριότητες, όπως η επανεξέταση των εργασιών και η παροχή εξατομικευμένης ανατροφοδότησης, έγιναν πιο δύσκολες στο πλαίσιο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (Pattnaik et al., 2022).

Η πανδημία επέφερε επίσης αξιοσημείωτες αλλαγές στην ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής των εκπαιδευτικών. Οι εκπαιδευτικοί αντιμετώπισαν αρνητικές επιπτώσεις στις διδακτικές τους εμπειρίες και αγωνίστηκαν να διατηρήσουν μια υγιή ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής. Ως αποτέλεσμα, τα ποσοστά επαγγελματικής εξουθένωσης αυξήθηκαν, ενώ η εργασιακή δέσμευση και η αποτελεσματικότητα μειώθηκαν (Naziha, 2022). Η επαγγελματική εξουθένωση στη διδασκαλία χαρακτηρίζεται από μια κατάσταση εξάντλησης, όπου το άτομο αισθάνεται εξαντλημένο από νοητικούς, συναισθηματικούς και φυσικούς πόρους (Δεληβάνη, 2022).

Η έρευνα των Daniel & Van Bergen (2023) δείχνει ότι η μετάβαση από τις παραδοσιακές στις εξ αποστάσεως μεθόδους διδασκαλίας έχει οδηγήσει σε αυξημένη επαγγελματική εξουθένωση των εκπαιδευτικών. Επιπλέον, οι γυναίκες εκπαιδευτικοί είναι πιο επιρρεπείς στις εμπειρίες και τις συνέπειες της επαγγελματικής εξουθένωσης σε σύγκριση με τους άνδρες συναδέλφους τους (Daniel & Van Bergen, 2023, p.p. 310-328). Η επαγγελματική εξουθένωση δεν επηρεάζει μόνο την υγεία και την

ευημερία των εκπαιδευτικών, αλλά αυξάνει και την πιθανότητα εμφάνισης σωματικών και ψυχολογικών προβλημάτων (Παπαχαρισίου, 2022).

Οι ευρύτερες συνέπειες της επαγγελματικής εξουθένωσης των εκπαιδευτικών είναι πολύπλευρες, όπως η μειωμένη επαγγελματική ικανοποίηση, η αύξηση των απουσιών, η πρόωρη συνταξιοδότηση και η μείωση της αποτελεσματικότητας της διδασκαλίας (Daniel & Van Bergen, 2023, p.p. 310-328). Επιπλέον, η επαγγελματική εξουθένωση των εκπαιδευτικών επηρεάζει αρνητικά τις σχέσεις εκπαιδευτικών-μαθητών, τις ακαδημαϊκές επιδόσεις των μαθητών και τα προβλήματα συμπεριφοράς των μαθητών. Αυτά τα ευρήματα υπογραμμίζουν την επείγουσα ανάγκη για συστήματα υποστήριξης για την αντιμετώπιση της επαγγελματικής εξουθένωσης των εκπαιδευτικών και την προώθηση μιας υγιέστερης ισορροπίας μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής (Σπανού, 2023).

Ο αντίκτυπος της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης επεκτείνεται σε ψυχολογικές πτυχές για τους εκπαιδευτικούς, ιδίως όσον αφορά την αποπροσωποποίηση και τον κυνισμό. Ο Pedeeke (2021) περιγράφει την αποπροσωποποίηση ως μια ψυχρή, αποστασιοποιημένη αντίδραση από τους εκπαιδευτικούς που βιώνουν την επαγγελματική εξουθένωση, η οποία αρχικά εμφανίζεται ως αμυντικός μηχανισμός έναντι της συναισθηματικής εξάντλησης. Το φαινόμενο αυτό εκδηλώνεται ως απομάκρυνση από συναισθηματικά επιβαρυντικές καταστάσεις και λειτουργεί ως στρατηγική αντιμετώπισης, με αποτέλεσμα συχνά ένα επιφανειακό ενδιαφέρον για τους μαθητές (Pedeeke, 2021). Στην πραγματικότητα, οι επηρεαζόμενοι εκπαιδευτικοί εκπληρώνουν τα καθήκοντά τους κυρίως για να καλύψουν τις βασικές βιοποριστικές τους ανάγκες, επιδεικνύοντας ενίοτε ανάρμοστη συμπεριφορά και αγένεια (Παπαχαρισίου, 2022).

Επιπλέον, η εξ αποστάσεως εκπαίδευση έχει συνδεθεί με μειωμένα προσωπικά επιτεύγματα μεταξύ των εκπαιδευτικών. Ο Pedeeke (2021) σημειώνει μια σταδιακή μείωση της ικανότητας των εκπαιδευτικών να προσαρμόζονται στις συνθήκες εργασίας λόγω του αυξανόμενου επαγγελματικού άγχους και της μείωσης των προσωπικών πόρων. Αυτό οδηγεί συχνά σε αισθήματα αναποτελεσματικότητας στην παροχή βοήθειας στους μαθητές, καλλιεργώντας την αίσθηση της αποτυχίας (Pedeeke, 2021).

Στο υλικοτεχνικό κομμάτι, η πανδημία έχει επιτείνει τις υπάρχουσες ανισότητες στην πρόσβαση στο διαδίκτυο και στις έξυπνες συσκευές, μαζί με την απαιτούμενη κατάρτιση των εκπαιδευτικών για την αποτελεσματική διαδικτυακή εκπαίδευση (Σπανού, 2023). Ενώ οι εκπαιδευτικοί έχουν επιδείξει προσαρμοστικότητα στη διαδικτυακή διδασκαλία μέσω θεσμικών και προσωπικών προσπαθειών, επικρατεί δυσaréσκεια ως προς την αποτελεσματικότητα της διαδικτυακής διδασκαλίας και των μεθόδων αξιολόγησης, παράλληλα με την προτίμηση για παραδοσιακούς τρόπους μάθησης (Παπαχαρισίου, 2022).

Επιπλέον, ένα σημαντικό ποσοστό εκπαιδευτικών ανέφερε ότι αντιμετωπίζει σωματικά προβλήματα, όπως πόνο στον αυχένα και την πλάτη, πονοκεφάλους και καταπόνηση των ματιών, καθώς και προκλήσεις για την ψυχική υγεία, όπως άγχος και μοναξιά, ως αποτέλεσμα της μετάβασης στη διαδικτυακή διδασκαλία. Αυτός ο συνδυασμός ψυχολογικών και σωματικών στρεσογόνων παραγόντων υπογραμμίζει την ανάγκη για ολοκληρωμένα συστήματα υποστήριξης που θα βοηθήσουν τους εκπαιδευτικούς να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (Dayal, 2023).

Η ευημερία των εκπαιδευτικών αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την ποιότητα της σύγχρονης εκπαίδευσης, η οποία βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην προώθηση ενός ασφαλούς και ευνοϊκού περιβάλλοντος που συμβάλλει στην ανάπτυξη, τη δημιουργικότητα, τη μάθηση και την κοινωνικοποίηση. Οι εκπαιδευτικοί που διατηρούν μια ικανοποιητική ισορροπία στην προσωπική και επαγγελματική τους ζωή και που μπορούν να διαφυλάξουν την ψυχική τους ηρεμία είναι αναπόφευκτα πιο ικανοί στο να μεταδώσουν αυτές τις βασικές ιδιότητες στους μαθητές τους (Κατίδου, 2019).

Τέτοιοι εκπαιδευτικοί δεν είναι μόνο αποτελεσματικοί στη σχολική διδασκαλία αλλά και στην καλλιέργεια της συναισθηματικής ανθεκτικότητας, της κριτικής σκέψης και των δεξιοτήτων συνεργασίας μεταξύ των μαθητών τους. Η ψυχολογική υγεία των εκπαιδευτικών επηρεάζει άμεσα την ικανότητά τους να δημιουργούν μια θετική, δυναμική και ελκυστική μαθησιακή ατμόσφαιρα, ζωτικής σημασίας για την ολιστική ανάπτυξη των μαθητών (Νταναβάρια, 2022).

Αυτή η κατανόηση υπογραμμίζει τη σημασία της αντιμετώπισης των ψυχολογικών επιπτώσεων της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στους εκπαιδευτικούς, τονίζοντας την

ανάγκη για υποστηρικτικά μέτρα που διασφαλίζουν την ευημερία τους. Μόνο με την καλλιέργεια της ψυχικής και συναισθηματικής υγείας των εκπαιδευτικών μπορούμε να εγγυηθούμε μια στιβαρή και εμπλουτισμένη εκπαιδευτική εμπειρία για τους μαθητές, ιδιαίτερα στο δύσκολο τοπίο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (Μαριούλα, 2023).

3.3 Ψυχολογικές επιπτώσεις στους μαθητές

Η μετάβαση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19 είχε πράγματι σημαντικές ψυχολογικές επιπτώσεις στους μαθητές της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Μελέτες έχουν δείξει ότι η μετάβαση αυτή οδήγησε σε αύξηση των προβλημάτων συμπεριφοράς, όπως τα ξεσπάσματα θυμού, το άγχος και οι δυσκολίες στη διαχείριση των συναισθημάτων μεταξύ των μικρών παιδιών δημοτικού. Αυτές οι αλλαγές υπογραμμίζουν τη σημασία της υποστήριξης των παιδιών καθώς περιηγούνται στις αλλαγές των μαθησιακών τρόπων και βοηθούν τους ενήλικες να κατανοήσουν πώς να εφαρμόζουν στρατηγικές που υποστηρίζουν τα παιδιά κατά τη διάρκεια αυτών των μεταβάσεων. Αυτή η προσέγγιση είναι ζωτικής σημασίας για την αντιμετώπιση όχι μόνο των άμεσων προκλήσεων αλλά και για την ενίσχυση της μακροπρόθεσμης ανθεκτικότητας και ευημερίας των παιδιών (Anderson, 2022).

Επιπλέον, είναι πολύ σημαντικό να συντελεστεί η κατανόηση των παραγόντων που επηρέασαν την αντίληψη των μαθητών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για τη διαδικτυακή μάθηση κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Για να γίνει αυτό, πρέπει να ληφθούν υπόψη διάφορα στοιχεία, όπως η οικογενειακή ικανοποίηση, η ευεξία στο σπίτι και στο σχολείο, καθώς και ατομικοί παράγοντες όπως η αυτοαντίληψη της μοναξιάς και ο χρόνος ύπνου. Τα ευρήματα της παραπάνω μελέτης προσφέρουν πληροφορίες για την τελειοποίηση των παιδαγωγικών σχεδιασμών για την καλύτερη προσαρμογή των μαθητών του δημοτικού σχολείου στη διαδικτυακή μάθηση κατά τη διάρκεια τέτοιων κρίσεων, τονίζοντας την ανάγκη για μια ολιστική προσέγγιση που

λαμβάνει υπόψη την πολύπλευρη φύση του μαθησιακού περιβάλλοντος ενός παιδιού (Zheng, et. al., 2022).

Στο Χονγκ Κονγκ, μια μελέτη αποσκοπούσε στη διερεύνηση της κατάστασης της ψυχικής υγείας των οικογενειών, ιδίως των παιδιών δημοτικού σχολείου και των γονέων τους, κατά τη διάρκεια των κοινωνικών αποκλεισμών. Η έρευνα αυτή αποσκοπούσε στην κατανόηση των κοινωνικό-συναισθηματικών παραγόντων που δυνητικά σχετίζονται με τις καταστάσεις ψυχικής υγείας και στη διερεύνηση των οικογενειακών επιπτώσεων αυτών των καταστάσεων. Η μελέτη χρησιμοποίησε έρευνες που διανεμήθηκαν σε μαθητές δημοτικού σχολείου και στους γονείς τους για τη συλλογή δεδομένων σχετικά με τις συναισθηματικές εμπειρίες, τη μοναξιά, την ακαδημαϊκή αυτοαντίληψη και τις συνήθειες της ζωής κατά τη διάρκεια του λουκέτου. Η προσέγγιση αυτή ανέδειξε τη σημασία της εξέτασης της διασύνδεσης των ακαδημαϊκών και κοινωνικό-συναισθηματικών εμπειριών των μαθητών κατά τη διάρκεια τέτοιων πρωτοφανών περιόδων (Ye, et. al., 2023).

Η μετάβαση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση κατά τη διάρκεια της πανδημίας είχε πράγματι σημαντικό αντίκτυπο στην ψυχική υγεία των μαθητών του δημοτικού σχολείου. Μελέτες έχουν δείξει αύξηση των συναισθηματικών προκλήσεων, όπως υψηλότερα επίπεδα άγχους και κατάθλιψης μεταξύ αυτών των μαθητών. Αυτό μπορεί να αποδοθεί σε παράγοντες όπως η κακή διαχείριση του χρόνου, η έλλειψη ολοκληρωμένων στρατηγικών στη διαδικτυακή μάθηση και η απότομη μετάβαση σε περιβάλλοντα εξ αποστάσεως μάθησης, η οποία απαιτούσε περισσότερο χρόνο και προσπάθεια από τους μαθητές για την απόκτηση γνώσεων. Επιπλέον, πολλοί μαθητές ανέπτυξαν φοβίες που σχετίζονται με την απομόνωση και την απώλεια της κοινωνικής ζωής λόγω της πανδημίας. Τα ευρήματα αυτά υπογραμμίζουν τη σημασία της ύπαρξης εύκολα προσβάσιμων διαδικτυακών εκπαιδευτικών πλατφορμών, αποτελεσματικών μορφών ελέγχου και προσαρμόσιμων προγραμμάτων σπουδών για τη διασφάλιση της συναισθηματικής ευημερίας των μαθητών σε τέτοιες πρωτοφανείς περιόδους (Wang, 2023, p.p. 1-13).

Η κύρια πρόκληση που αντιμετωπίζουν οι μαθητές της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης κατά τη διάρκεια της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης είναι το ψυχολογικό στρες που συνδέεται με την απομόνωση της πανδημίας. Το άγχος αυτό επηρεάζει αρνητικά τη συγκέντρωσή τους και τις κοινωνικές τους αλληλεπιδράσεις, καθώς τα συναισθήματα

παίζουν καθοριστικό ρόλο στην ψυχολογία και τη μαθησιακή τους επιτυχία. Καταστάσεις όπως τεστ, εξετάσεις και προθεσμίες μπορεί να είναι ιδιαίτερα απαιτητικές, και ενώ τα θετικά συναισθήματα μπορούν να ενισχύσουν την ακαδημαϊκή απόδοση, το στρες δρα ανασταλτικά, επηρεάζοντας αρνητικά τη μνήμη και τις μαθησιακές διαδικασίες (Cena, et. al., 2023, p.p. 137-158).

Ο αντίκτυπος της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στους μαθητές επεκτείνεται πέρα από τις εκπαιδευτικές προκλήσεις και σε κοινωνικό-συναισθηματικές πτυχές. Η στροφή στην ηλεκτρονική μάθηση έχει οδηγήσει σε φυσική απομόνωση από τους συμμαθητές, τους εκπαιδευτικούς και τα κοινοτικά δίκτυα, γεγονός που επηρεάζει αρνητικά την ψυχολογική ευημερία των μαθητών (Αθανασοπούλου, κ. ά., 2022).

Αυτή η απομόνωση μπορεί να προκαλέσει αρνητικές ψυχολογικές επιπτώσεις παρόμοιες με αυτές που βιώνουν οι ενήλικες σε καραντίνα, όπως σύγχυση, θυμό και μετατραυματικό στρες. Επιπλέον, η πανδημία έχει αποδειχθεί ότι μειώνει τη συναισθηματική νοημοσύνη σε μαθητές ηλικίας 9 έως 10 ετών, κυρίως λόγω των αυξημένων αρνητικών συναισθημάτων και των μειωμένων κοινωνικών αλληλεπιδράσεων (Martin- Requejo & Santiago- Ramajo, 2021, p.p. 269–272).

Τα χαμηλά επίπεδα συναισθηματικής νοημοσύνης συσχετίζονται με μειωμένη ευημερία και σχολική επίδοση, υπογραμμίζοντας την αναγκαιότητα προώθησης της ανάπτυξης της συναισθηματικής νοημοσύνης στα παιδιά. Τα σχολεία διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο σε αυτή τη διαδικασία, καθώς συμβάλλουν όχι μόνο στη σχολική αλλά και στην κοινωνικό-συναισθηματική ανάπτυξη, αναδεικνύοντας την ανάγκη τα εκπαιδευτικά ιδρύματα να αντιμετωπίσουν αυτές τις πολύπλευρες επιπτώσεις της πανδημίας στους μαθητές (Πλούμπη & Αντωνίου, 2021).

Κεφάλαιο 4^ο: Συμπεράσματα

Η πανδημία COVID-19 άλλαξε το σκηνικό της παγκόσμιας εκπαίδευσης, εξαναγκάζοντας σε μια άνευ προηγουμένου μετατόπιση από τις παραδοσιακές αίθουσες διδασκαλίας σε περιβάλλοντα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Η παρούσα εργασία, διερεύνησε τον περίπλοκο ρόλο και τις επιπτώσεις της εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης κατά τη διάρκεια αυτής της πανδημίας, εστιάζοντας στις εμπειρίες των εκπαιδευτικών, των μαθητών και των γονέων και αξιολογώντας τις ψυχολογικές επιπτώσεις σε αυτούς τους βασικούς ενδιαφερόμενους.

Οι εκπαιδευτικοί, ως το σημείο αναφοράς της εκπαιδευτικής διαδικασίας, αντιμετώπισαν σημαντικές προκλήσεις κατά τη διάρκεια αυτής της μετάβασης. Οι Τρυφερής (2022) και Παπαδόπουλος (2022) τονίζουν τη διττή φύση αυτής της προσαρμογής, τόσο την τεχνική όσο και την παιδαγωγική. Οι εκπαιδευτικοί δεν έπρεπε μόνο να μάθουν νέα ψηφιακά εργαλεία, αλλά και να επαναφέρουν τις μεθόδους διδασκαλίας τους για να προσαρμοστούν στο εικονικό περιβάλλον. Η περίοδος αυτή σηματοδότησε μια σημαντική μεταμόρφωση του ρόλου των εκπαιδευτικών. Η Μπεκιάρη (2021), υπογράμμισε την ανάγκη συστημικής υποστήριξης των εκπαιδευτικών, συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης σε τεχνολογικούς πόρους και ευκαιρίες επαγγελματικής ανάπτυξης. Η πανδημία ανέδειξε την ανθεκτικότητα και την προσαρμοστικότητα των εκπαιδευτικών, οι οποίοι διατήρησαν τα εκπαιδευτικά πρότυπα και υποστήριξαν τη συναισθηματική και σχολική ευημερία των μαθητών τους παρά τις πολυάριθμες προκλήσεις.

Η μετάβαση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση αποκάλυψε και ενίσχυσε τις υφιστάμενες ανισότητες στην πρόσβαση στην εκπαίδευση. Ο Simon (2021) αναφέρει ότι το ψηφιακό χάσμα έγινε πιο έντονο, με τους μαθητές από οικογένειες με χαμηλό εισόδημα να δυσκολεύονται να έχουν πρόσβαση στις απαραίτητες τεχνολογίες, με αποτέλεσμα να κινδυνεύουν να μείνουν πίσω στην εκπαίδευσή τους. Αυτό δεν επηρέασε μόνο τη σχολική τους πρόοδο, αλλά είχε και ψυχολογικές επιπτώσεις, καθώς αντιμετώπιζαν την απομόνωση και την αίσθηση ανεπάρκειας σε σχέση με τους συνομηλίκους τους.

Οι μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες αντιμετώπισαν τρομερά εμπόδια στην προσαρμογή στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, όπως διευκρινίζεται από τους

Αναστασιάδης (2020) και Αμοργιανιώτη (2020). Η απουσία δομημένης ρουτίνας, εξατομικευμένης προσοχής και πρόσβασης σε εξειδικευμένους πόρους, που είναι απαραίτητοι σε ένα παραδοσιακό περιβάλλον τάξης, εμπόδισε σημαντικά τη μαθησιακή τους πρόοδο. Σύμφωνα με τα ευρήματα της UNESCO (2023), τόνισε τις δυσανάλογες επιπτώσεις σε αυτή την ομάδα μαθητών, οι οποίες αφορούν την έλλειψη της άμεσης αλληλεπίδρασης με συνομηλίκους η οποία είναι βασική για την ψυχολογία αυτών των παιδιών, σε συνδυασμό με τη γενικότερη δυσκολία που αντιμετώπιζαν στην πλοήγηση στις ψηφιακές πλατφόρμες. Οι Κολοβός (2022) και Averett (2021) υπογραμμίζουν περαιτέρω τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν αυτοί οι μαθητές κατά την προσαρμογή τους σε λιγότερο δομημένα και φυσικά απομακρυσμένα μαθησιακά περιβάλλοντα.

Όσον αφορά τους μαθητές από χαμηλό κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο, οι Lakhani (2020), Gee et al. (2023) και Simon (2021) αναφέρουν την επιδείνωση των εκπαιδευτικών ανισοτήτων κατά τη διάρκεια της πανδημίας, ιδίως στις Ηνωμένες Πολιτείες. Το ψηφιακό χάσμα δημιούργησε σημαντικά εμπόδια για τους μαθητές αυτούς, επηρεάζοντας όχι μόνο την μαθησιακή τους πρόοδο αλλά και την ψυχική και συναισθηματική τους ευημερία. Οι Coleman κ.ά. (2021) και Meyer (2020) τονίζουν τη σημασία της αύξησης των επενδύσεων στην τεχνολογία και της υποστήριξης των οικογενειών για τη γεφύρωση αυτών των διαφορών, υπογραμμίζοντας την πανδημία ως ευκαιρία για συστημική αλλαγή στα εκπαιδευτικά συστήματα προς όφελος όλων των παιδιών, ιδίως εκείνων που προέρχονται από οικονομικά μειονεκτούσες οικογένειες.

Ο αντίκτυπος της πανδημίας σε μαθητές από διαφορετικές εθνοτικές ομάδες έχει επισημανθεί από τους Wilson (2020) και Haelermans et al. (2022). Η στροφή στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση οδήγησε σε έλλειψη ενεργού συμμετοχής και πρόσβασης σε ποιοτική διδασκαλία για πολλούς από αυτούς τους μαθητές. Οι Creamer (2020) και Μαλισιόβα (2020 και 2022) αναφέρουν τις επιπρόσθετες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι οικογένειες από μειονεκτικά περιβάλλοντα, συμπεριλαμβανομένων των ανεπαρκών μαθησιακών περιβαλλόντων και των πρόσθετων οικογενειακών υποχρεώσεων.

Επιπλέον, η πολυπλοκότητα που ενυπάρχει στα πολυπολιτισμικά σχολικά περιβάλλοντα, ειδικά στην Ελλάδα, δημιουργεί σημαντικές προκλήσεις για τους μη

γηγενείς μαθητές. Τα γλωσσικά εμπόδια, όπως αναφέρει και η Σιώκου (2021), αναδεικνύονται σε σημαντικό εμπόδιο στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, επιδεινώνοντας τις δυσκολίες προσαρμογής και ένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα. Τα εμπόδια αυτά δεν εμποδίζουν μόνο την κατανόηση του περιεχομένου της διδασκαλίας αλλά και την αποτελεσματική επικοινωνία με τους συμμαθητές και τους εκπαιδευτικούς, απομονώνοντας έτσι τους μαθητές πολιτισμικά και κοινωνικά. Κατά συνέπεια, η ανάγκη ανάπτυξης ολοκληρωμένων συστημάτων υποστήριξης και προσαρμοσμένου εκπαιδευτικού υλικού που να ανταποκρίνεται στη γλωσσική και πολιτισμική ποικιλομορφία του μαθητικού σώματος είναι υψίστης σημασίας.

Η προσέγγιση αυτή είναι απαραίτητη για να εξασφαλιστεί η ισότιμη πρόσβαση στην εκπαίδευση και να διευκολυνθεί ένα πιο περιεκτικό και υποστηρικτικό μαθησιακό περιβάλλον, όπως υποστηρίζεται και από τους Ching-Yi & Chin-Chung, (2022). Τέτοια μέτρα είναι όχι μόνο ευεργετικά αλλά και επιβεβλημένα για να διασφαλιστεί ότι όλοι οι μαθητές, ανεξάρτητα από το εθνικό ή γλωσσικό τους υπόβαθρο, λαμβάνουν μια εκπαίδευση που είναι τόσο προσβάσιμη όσο και ευνοϊκή για τη συνολική ακαδημαϊκή και προσωπική τους ανάπτυξη.

Οι Χατζούδη κ.ά. (2021) και Mehvash (2021) αναφέρουν τους ευρύτερους κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες που επηρεάζουν τους μαθητές εθνικών μειονοτήτων, όπως η επισιτιστική ανασφάλεια και οι πρόσθετες εκπαιδευτικές ευθύνες που επιβάλλονται στους μεγαλύτερους μαθητές οι οποίοι πρέπει να διαβάζουν τα μικρότερα παιδιά, λόγω του χαμηλού μορφωτικού επιπέδου των γονέων ή της απουσίας αυτών λόγω της εργασίας τους.

Σύμφωνα με τους Carpenter & Dunn (2021), οι γονείς ωθήθηκαν σε μία νέα εκπαιδευτική διαδικασία. Η εξ' αποστάσεως εκπαίδευση έθεσε σημαντικές προκλήσεις, με τους γονείς να συνδυάζουν εργασιακές και εκπαιδευτικές ευθύνες, οδηγώντας σε άγχος και δυσκολίες διαχείρισης του χρόνου, και θέτοντας σημαντικές προκλήσεις ιδιαίτερα σε γονείς που δεν εργάζονταν στο σπίτι κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Η συμμετοχή τους, ωστόσο, ήταν ζωτικής σημασίας για την υποστήριξη της μάθησης των παιδιών τους και την προσαρμογή τους στο νέο εκπαιδευτικό τοπίο.

Οι ψυχολογικές επιπτώσεις αυτής της μετάβασης ήταν βαθιές. Η Διονυσακοπούλου (2021) και ο Wang (2023) υπογραμμίζουν τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν στην ψυχική υγεία ο γενικός πληθυσμός, οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές. Η πανδημία

προκάλεσε αίσθημα απομόνωσης και απώλεια της κοινωνικής αλληλεπίδρασης, συμβάλλοντας στην αύξηση του άγχους και της κατάθλιψης.

Οι εκπαιδευτικοί βίωσαν επαγγελματική εξουθένωση, που χαρακτηρίζεται από αποπροσωποποίηση και κυνισμό, μια αντίδραση στις συναισθηματικές απαιτήσεις των νέων ρόλων τους. Οι μαθητές, ιδίως εκείνοι που φοιτούσαν στο δημοτικό σχολείο, αντιμετώπισαν συναισθηματικές προκλήσεις, συμπεριλαμβανομένου του άγχους και της κατάθλιψης, λόγω της απότομης μετάβασης στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση και της έλλειψης κοινωνικής αλληλεπίδρασης (Πεντεδέκα, 2021).

Η εμπειρία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης κατά τη διάρκεια της πανδημίας προσφέρει ένα νέο μοντέλο εκπαίδευσης για το μέλλον. Είναι σαφές ότι ενώ η εξ αποστάσεως εκπαίδευση μπορεί να προσφέρει πολλά πλεονεκτήματα, όπως η ευελιξία και η δυνατότητα εξατομικευμένης μάθησης, συνοδεύεται επίσης από σημαντικές προκλήσεις, ιδίως όσον αφορά την προσβασιμότητα και τη συναισθηματική ευημερία. Προχωρώντας προς τα εμπρός, είναι σημαντικό να αντιμετωπιστούν αυτές οι προκλήσεις με τη διασφάλιση ισότιμης πρόσβασης στην τεχνολογία, την παροχή ολοκληρωμένης υποστήριξης στους εκπαιδευτικούς και την εστίαση στην ψυχική υγεία όλων των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Επιπλέον, η πανδημία ανέδειξε τη σημασία των ευέλικτων εκπαιδευτικών συστημάτων που μπορούν να προσαρμόζονται σε διάφορα σενάρια. Η ενσωμάτωση υβριδικών μοντέλων, που συνδυάζουν παραδοσιακές και ψηφιακές μεθόδους, μπορεί να προσφέρει ένα πιο ανθεκτικό και χωρίς αποκλεισμούς εκπαιδευτικό πλαίσιο. Η προσέγγιση αυτή θα μπορούσε να καλύψει τις διαφορετικές μαθησιακές ανάγκες και να μετριάσει τις επιπτώσεις τυχόν μελλοντικών διαταραχών στο εκπαιδευτικό τοπίο.

Συμπερασματικά, η πανδημία COVID-19 λειτούργησε ως καταλύτης για μια ουσιαστική αλλαγή στο εκπαιδευτικό τοπίο. Ανέδειξε την ανθεκτικότητα και την προσαρμοστικότητα των εκπαιδευτικών, τον κρίσιμο ρόλο της γονικής συμμετοχής και την ανάγκη για ισότιμη πρόσβαση στους εκπαιδευτικούς πόρους. Επιπλέον, υπογράμμισε τη σημασία της εξέτασης των ψυχολογικών επιπτώσεων τέτοιων μεταβάσεων. Καθώς τα εκπαιδευτικά συστήματα παγκοσμίως συνεχίζουν να εξελίσσονται, οι γνώσεις αυτές θα είναι ανεκτίμητες για τη διαμόρφωση ενός πιο ανθεκτικού, χωρίς αποκλεισμούς και προσαρμοστικού εκπαιδευτικού μέλλοντος.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Αθανάτου, Μ. & Υφαντόπουλος, Ν. (2021). *Η Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση κατά την περίοδο της πανδημίας COVID-19 και οι απόψεις των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης*. Πρακτικά 1^{ου} Διεθνούς Διαδικτυακού Εκπαιδευτικού Συνεδρίου. <https://doi.org/10.12681/online-edu.3250>

Αθανασοπούλου, Λ., Κτεναβού, Ε., Μπόμπολας, Κ. (2022). *Ψυχολογικές επιπτώσεις Covid-19 σε παιδιά 'Α βαθμιαίας εκπαίδευσης*. Αδημοσίευτη διπλωματική εργασία. Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών.

Αναστασιάδης, Π., Κωτσίδης, Κ. Μ., Συννεφάκης, Χ. (2021). *Σχολική Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση – COVID 19: Η Συνεισφορά του Πανεπιστημίου Κρήτης| Ε.ΔΙ.Β.Ε.Α στην Επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών*. 11ο Συνέδριο για την Ανοικτή εξ' αποστάσεως εκπαίδευση, 26-28 Νοεμβρίου 2021. <https://doi.org/10.12681/icodl.3516>

Αμοργιανιώτη, Ε. (2020). Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στη σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση την εποχή του Covid-19. Ποιοτική Προσέγγιση στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. *International Journal of Educational Innovation*, 2 (7).

Αναστασιάδης, Π. (2020). Η σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στην εποχή του κορωνοϊού COVID-19: το παράδειγμα της Ελλάδας και η πρόκληση της μετάβασης στο «Ανοιχτό σχολείο της διερευνητικής μάθησης, της συνεργατικής δημιουργικότητας και της κοινωνικής αλληλεγγύης». *Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, 16 (2).

Βαχτσεβάνου, Α. (2022). *Η γονεϊκή εμπλοκή στην επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση στην προσχολική αγωγή*. Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, ΕΑΠ.

Βεντίστα, Μ., Ο. (2023). *Η Χρήση και η Ενσωμάτωση της Τεχνολογίας στα Δημόσια Δημοτικά Σχολεία: Ένα Μοντέλο Δομικής Εξίσωσης*. DOI:10.13140/RG.2.2.22683.85282.

Βούγιας, Β. (2020). *Γονείς και τηλεεκπαίδευση: Ο ρόλος των γονέων στην πραγματικότητα της τηλ-εκπαίδευσης*. www.especial.gr

Γιαγλή, Σ., Γιαγλής, Γ., Κουτσούμπα, Μ. (2010). Αυτονομία στη μάθηση στο πλαίσιο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. *The Journal of Open Education*. <https://doi.org/10.12681/jode.9753>

Γούσιας, Φ. (2013). *Η εκπαίδευση στην εποχή των ΤΠΕ. Επιστημονική Ένωση Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας για τη Διάδοση των ΤΠΕ στην Εκπαίδευση*. ISBN: 978-960-99435-4-3.

Δεληβάνη, Μ. (2022). *Διερευνώντας τις ψυχολογικές και κοινωνικοσυναισθηματικές επιπτώσεις της COVID-19 πανδημίας στην εκπαιδευτική κοινότητα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, όπως επίσης τις συμπεριφορές, αντιλήψεις και τη κατάταξη της ικανοποίησης των μαθητών, όσον αφορά την εξ αποστάσεως διδασκαλία, σαν εργαλείο για τη διδασκαλία της Αγγλικής γλώσσας*. Μεταπτυχιακή Εργασία, ΕΑΠ.

Διονυσακοπούλου, Σ. (2021). *Οι ψυχολογικές επιπτώσεις της πανδημίας COVID-19 στο γενικό πληθυσμό στην Ελλάδα*. Διπλωματική Εργασία. <https://polynoe.lib.uniwa.gr/xmlui/handle/11400/432>

Ζυγούρης, Φ. & Μαυροειδής, Η. (2019). *Ο ρόλος της επικοινωνίας και των νέων τεχνολογιών στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Το πρόγραμμα εκπαίδευσης εκπαιδευτών του Κ.Ε.Ε.ΕΝ.ΑΠ*. 2ο Πανελλήνιο Εκπαιδευτικό Συνέδριο Ημαθίας.

Ηλδικίδης, Π. (2021). *Συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών και γονέων μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες σε μονάδες πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης*. Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Πειραιώς.

Καπραβέλου, Α. (2016). *Η σημασία των θεωριών μάθησης στο πλαίσιο των ΤΠΕ στην εκπαίδευση. Ανοικτή Και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση Και Την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, 7(1).

Καραγιάννης, Γ. (2022). *Απόψεις εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για την εξ Αποστάσεως εκπαίδευση την εποχή της πανδημίας Covid-19*. Αδημοσίευτη διπλωματική εργασία. Ρόδος: Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Κατσάνος, Π. (2022). *Τηλεκπαίδευση στο σχολείο και η επίδραση της πανδημίας*. *International Journal of Educational Innovation*, 4 (3).

Κατίδου, Ε. (2019). *Η ευημερία των εκπαιδευτικών: Διαμορφωτικοί παράγοντες και διαστάσεις στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση*. Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.

Καφετζόπουλος, Μ. (2022). *Καλές πρακτικές συνεργασίας σε καιρό πανδημίας: Η μετάβαση από τη δια ζώσης στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση του συλλόγου διδασκόντων ενός δημοτικού σχολείου*. Μεταπτυχιακή Εργασία, ΕΑΠ.

Κολοβός, Π. (2022). *Αντιλήψεις και διδακτικές πρακτικές εκπαιδευτικών σχετικά με την εξ αποστάσεως εκπαίδευση στα μαθηματικά μαθητών και μαθητριών με μαθησιακές δυσκολίες*. Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία. <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Κοντίδη, Ε. (2022). *Attitudes and views of parents of children in primary education about the consequences of distance learning in relation to the socioeconomic inequalities*. Master Thesis, University of Piraeus.

Κοινωνία της Πληροφορίας, (2021). Ψηφιακή Μέριμνα Π. <https://www.ktpae.gr/erga/digital-access-ii/>

Κοινή Υπουργική Απόφαση 155689/ΓΔ4 – ΦΕΚ 5044/Β/14-11-2020. Τροποποίηση της υπό στοιχεία 120126/ΓΔ4/ 12-09-2020 κοινής απόφασης της Υπουργού και της Υφυπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων με θέμα: «Σύγχρονη εξ αποστάσεως εκπαίδευση για το σχολικό έτος 2020-21» (Β' 3882), <https://blogs.sch.gr/3dimpeiraia/?p=620>

Κυριαζίδου, Κ. (2021). *Οι συνέπειες της Πανδημίας στις σχολικές επιδόσεις των μαθητών*. Μεταπτυχιακή Εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

Λαμπίρη, Ε. (2022). *Απόψεις γονέων για την εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση στο Δημοτικό Σχολείο, την περίοδο του δεύτερου κύματος της πανδημίας COVID-19, στην Ελλάδα*. Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, ΕΑΠ.

Μαλισιόβα, Α. (2022). *Η εφαρμογή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης κατά την περίοδο της πανδημίας COVID-19 μέσα από τα μάτια των παιδιών: απόψεις και προβληματισμοί μαθητών/-τριών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης*. 11ο Συνέδριο για την Ανοικτή Εξ' αποστάσεως εκπαίδευση. <https://doi.org/10.12681/icodl.3428>

Μαλισιόβα, Α. (2020). *Στάσεις και αντιλήψεις εκπαιδευτικών όσον αφορά την εξ αποστάσεως εκπαίδευση κατά την περίοδο της πανδημίας COVID-19: προβλήματα, προκλήσεις και προοπτικές*, 5ο Πανελλήνιο Συνέδριο «Εκπαίδευση στον 21ο αιώνα: Ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, της δημιουργικότητας και της καινοτομίας», Μουσείο Σχολικής Ζωής και εκπαίδευσης Εθνικό Κέντρο Έρευνας & Διάσωσης Σχολικού Υλικού.

Μπακιρτζή, Ι. (2021). *Κλείσιμο σχολείων. Και τώρα τι;-Μια διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών για τη σύγχρονη και ασύγχρονη εκπαίδευση*. 1ο Διεθνές Διαδικτυακό Εκπαιδευτικό Συνέδριο Από τον 20ο στον 21ο αιώνα μέσα σε 15 ημέρες, (1).

Μπεκιάρη, Α. (2021). *Απόψεις εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας σχετικά με τις προκλήσεις, τις δυνατότητες και τις προοπτικές της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, όπως αυτή εφαρμόστηκε στην Ελλάδα την περίοδο της πανδημίας του Covid-19*. Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Πειραιώς.

Μαριούλα, Ε. (2023). *Το στρες εκπαιδευτικών λόγω της πανδημίας COVID-19: Η Ψυχική Ανθεκτικότητα και η Συναισθηματική Νοημοσύνη ως προβλεπτικοί παράγοντες*. Μεταπτυχιακή Εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Νταναβάρα, Α. (2022). *Η εργασιακή ευημερία των εκπαιδευτικών προσχολικής αγωγής σε σχέση με τους παράγοντες άγχους και την επαγγελματική τους εξουθένωση. Μια μελέτη σε αναπληρωτές και μόνιμους νηπιαγωγούς*. Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Οικονόμου, Μ. (2022). *Πως η πανδημία COVID-19 επηρέασε την ψυχική υγεία και τις ανθρώπινες σχέσεις*. Συνέδριο Ρευματολογίας, Α' Ψυχιατρική Κλινική ΕΚΠΑ, Αιγινήτειο Νοσοκομείο.

Παπαχαρισίου, Φ. (2022). *Άγχος και δεξιότητες εκπαιδευτικών προσχολικής ηλικίας στην περίοδο της πανδημίας Covid-19*. Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

Παπαδόπουλος, Π. (2022). *Ο ρόλος της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στην επαγγελματική εξουθένωση των εκπαιδευτικών στο πλαίσιο της πανδημίας covid-19*. Διπλωματική Εργασία. <https://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/28647>

Πεντεδέκα, Α. (2021). *Επιδράσεις της εξ αποστάσεως διδασκαλίας στην ψυχική υγεία των εκπαιδευτικών, την περίοδο του Covid-19*. Μεταπτυχιακή Εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Πλουμπί, Α. & Αντωνίου, Α. (2021). *Επίπεδα συναισθηματικής νοημοσύνης στα χαρισματικά παιδιά*. Παιδαγωγικός Λόγος, 27(1). <https://doi.org/10.12681/plogos.27925>

Ραμπούση, Μ. (2022). *Νέες τεχνολογίες και χρήση των ΤΠΕ στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση*. http://dx.doi.org/10.26267/unipi_dione/1588

Σπανού, Χ. (2023). *Σωματικές και ψυχικές διαστάσεις της εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης στην πανδημία. Οι απόψεις των εκπαιδευτικών*. Μεταπτυχιακή Εργασία, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

Σιώκου, Σ. (2021). *Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση στην προσχολική εκπαίδευση την εποχή της πανδημίας και οι επιπτώσεις της στη λειτουργία των νηπιαγωγείων. Μια εμπειρική μελέτη υπό το πρίσμα της συστημικής θεωρίας*. Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Ρόδος.

Στυλιανή, Ζ. (2021). *Αντιλήψεις μαθητών για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση έκτακτης ανάγκης λόγω της πανδημίας Covid-19*. Μεταπτυχιακή Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Τάσση, Ο. (2014). *Οι σχέσεις των εκπαιδευτικών με τις Τεχνολογίες της Πληροφορίας και Επικοινωνιών στο σχολείο. Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών-Επιστημονικών Θεμάτων, Τεύχος 1^ο*.

Τάτσιου, Ε. (2020). *Οργάνωση εξ αποστάσεως εκπαίδευσης: Ο πολύπλευρος ρόλος του διευθυντή σε ένα πολυπολιτισμικό σχολείο της Θράκης την περίοδο του COVID -19*. 3, 4 & 5 Ιουλίου 2020. Πρακτικά 1ου Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου. <https://doi.org/10.12681/online-edu.3246>

Τζήλου, Γ. (2022). *Ο ρόλος των γονέων στην προσχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση κατά την περίοδο της πανδημίας Covid19*. 11ο Συνέδριο για την Ανοικτή Εξ' αποστάσεως εκπαίδευση. 26-28 Νοεμβρίου 2021. <https://doi.org/10.12681/icodl.3472>

Τρυφερής, Χ. (2022). *Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων με τους μαθητές του κατά τη διάρκεια της επείγουσας εξ αποστάσεως σχολικής εκπαίδευσης την περίοδο της πανδημίας covid-19: διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης*. Διπλωματική Εργασία. <https://apothesis.eap.gr/archive/item/172235?lang=el>

Τσίτσικας, Ε. Κ., Φραντζή, Κ. (2022). *Μαθησιακές δυσκολίες και Εξαποστάσως εκπαίδευση: πλεονεκτήματα, μειονεκτήματα και χρήση νέων τεχνολογιών*. 11^ο Συνέδριο για την Ανοικτή Εξ' αποστάσεως εκπαίδευση, 26-28 Νοεμβρίου 2021. <https://doi.org/10.12681/icodl.3523>

Φλώρου, Κ. (2022). *Εξ αποστάσεως εκπαίδευση και ο ρόλος της ηγεσίας κατά την περίοδο της πανδημίας*. Αντιλήψεις εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Διπλωματική Εργασία, ΕΑΠ.

Χατζούδη, Δ.-Ι., Μουρτζάκη, Μ., Ντιρογιάννη, Δ., Σταματούκου, Σ. (2021). *Οι Ανισότητες στην Εκπαίδευση κατά την Περίοδο της Πανδημίας στην Ελλάδα*. Action Aid, Μάιος 2021.

Ψυχογιός, Π. (2012). *Η κοινωνία της γνώσης στη μεταβιομηχανική εποχή*. Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Πατρών. https://www.academia.edu/2002132/%CE%97_%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%B3%CE%BD%CF%8E%CF%83%CE%B7%CF%82_%CF%83%CF%84%CE%B7_%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%B2%CE%B9%CE%BF%CE%BC%CE%B7%CF%87%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%B5%CF%80%CE%BF%CF%87%CE%AE

Ξενόγλωσση

Abuhassna, H., Al-Rahmi, W. M., Yahya, N., Zakaria, M. A. Z. M., Kosnin, A. B. M., & Darwish, M. (2020). Development of a new model on utilizing online learning platforms to improve students' academic achievements and satisfaction. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 17(1).

Adams, R. V., & Blair, E. (2019). Impact of Time Management Behaviors on Undergraduate Engineering Students' Performance. *SAGE Open*, 9(1). <https://doi.org/10.1177/2158244018824506>

Aeon, B. (2020). Students Struggle With Time Management. Schools Can Help. *Education Week*. <https://www.edweek.org/leadership/opinion-students-struggle-with-time-management-schools-can-help/2020/02>

Agaton C. B., Cueto L. J. (2021). Learning at home: Parents' lived experiences on distance learning during COVID-19 pandemic in the Philippines. *International Journal of Evaluation and Research in Education*, 10 (3).

Ahmed H.U. (2019). Identifying and addressing the challenges faced by students with visual impairments in accessing education and learning contents in relation to ICT: The case of the tertiary education in Bangladesh. *International Journal Education Knowledge Manage.* <https://doi.org/10.37227/ijekm.2020.32>

Aldama, C., & Pozo, J. I. (2016). How are ICT used in the classroom? A study of teachers' beliefs and uses. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 14(2).

Alismail, H. (2023). Teachers' perspectives of utilizing distance learning to support 21st century skill attainment for K-3 elementary students during the COVID-19 pandemic era. *Heliyon*, 9 (9).

Alodwan, T. (2021). Online learning during the COVID-19 pandemic from the perspectives of English as foreign language students. *Educational Research and Reviews*, 16(7).

Anastasiades, P. (2022). Distance Education in the COVID-19 era: The example of Greece and the international opportunity to transition to the Open School of Inquiry Based Learning, Collaborative Creativity, and Social Solidarity. *The Journal for Open and Distance Education and Educational Technology*, 18(1),

Anderson, J. (2022). The Negative Effects of Remote Learning on Children's Wellbeing. *Harvard School of Education*.

Arpaci, I., Al –Emran, M., Sharafi, M. (2021). *Emerging Technologies During the Era of COVID-19 Pandemic*. Berlin: Springer Publishing.

Averett, K. H. (2021). Remote Learning, COVID-19, and Children With Disabilities. *AERA Open, Sage Journal*, 7 (1). <https://journals.sagepub.com/home/ero>

Blad, E. (2022). Special Education During the Pandemic, in Charts. *Education Week*. <https://www.edweek.org/teaching-learning/special-education-during-the-pandemic-in-charts/2022/10>

Brady, A. K., & Pradhan, D. (2020). Learning without borders: Asynchronous and distance learning in the age of COVID-19 and beyond. *ATS Scholar*, 1(3).

Bubb, S., & Jones, M. A. (2020). Learning from the COVID-19 home-schooling experience: listening to pupils, parents/carers and teachers. *Improv. Sch.* 23, pp. 209–222. doi: 10.1177/13654802200958797. https://scholar.google.com/scholar_lookup?&title=Learning+from+the+COVID-19+home-schooling+experience%3A+listening+to+pupils%2C+parents%2Fcarers+and+teacher

[s%2E&journal=Improv%2E+Sch%2E&author=Bubb+S.&author=Jones+M.+A.&publication_year=2020&volume=23&pages=209%E2%80%93222](#)

Camp, A., & Zamarro, G. (2021). Determinants of Ethnic Differences in School Modality Choices During the COVID-19 Crisis. *Educational Researcher*, Sage Journa, 51 (1). <https://journals.sagepub.com/home/edr>

Carpenter, D. , & Dunn, J. (2021). We're all teachers now: Remote learning during COVID-19. *Journal of School Choice*, 14 (4). https://scholar.google.com/scholar_lookup?journal=Journal+of+School+Choice&title=We%27re+all+teachers+now:+Remote+learning+during+COVID%E2%80%9319&volume=14&issue=4&publication_year=2021&pages=567-594&doi=10.1080/15582159.2020.1822727&

Cena, E., Toner, P., McParland, A., Burns, St., Dudgeon, K. (2023). Studying and Learning Psychology During the COVID19 Pandemic: A Mixed-Methods Approach on Students' Perspectives of Psychological Well-being and Adjustment to Studying Online. *Psychology Learning & Teaching*, 22 (2).

Chakraborty, K., Chatterjee, M., Bhattacharyya, P., Neogi, R. (2020). Psychological impact of 'lockdown' on behaviour of children during COVID-19 pandemic: An online survey. *J. Indian Assoc. Child Adolesc. Ment. Health*, 17 (2).

Chaturvedi, Pr. (2021). *The Invisible Enemy Lessons for Post Covid Era*. New Delhi: Blue Rose Publishers.

Ching-Yi, Y., Chin-Chung, C. (2022). Massive Distance Education: Barriers and Challenges in Shifting to a Complete Online Learning Environment. *Frontiers Psychology*, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.928717>

Crawford, J., Butler-Henderson, K., Rudolph, J., & Glowatz, M. (2020). COVID-19: 20 Countries' Higher Education Intra-Period Digital Pedagogy Responses. *Journal of Applied Teaching and Learning*, 3(1).

Creamer, J. (2020). *Inequalities Persist Despite Decline in Poverty For All Major Race and Hispanic Origin Groups*. United States: Census Bureau. <https://www.census.gov/library/stories/2020/09/poverty-rates-for-blacks-and-hispanics-reached-historic-lows-in-2019.html>

Coleman, V., Cookson, P. W., Garlow, S., Miller, B. K., et. al., (2021). Schooling, stress, and resilience in the Covid-19 crisis. *Stanford Center on Poverty and Inequality*. <https://inequality.stanford.edu/covid/online-learning>

Daniel, E., Van Bergen, P. (2023). Teacher burnout during COVID-19: associations with instructional self-efficacy but not emotion regulation. *Teachers and Teaching*, 29 (3).

Dayal, S. (2023). *Online education and its effect on teachers during COVID-19—A case study from India*. Plos One, 18(3). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0282287>

Dhawan, S. (2020). Online learning: A panacea in the time of COVID-19 crisis. *Journal of Educational Technology Systems*, 49(1).

Dorn, E., Hancock, B., Sarakatsannis, J., and Viruleg, E. (2020). COVID-19 and Learning Loss—Disparities Grow and Students Need Help. Chicago, IL: McKinsey & Company. https://scholar.google.com/scholar_lookup?&journal=COVID-19+and+Learning+Loss%E2%80%94Disparities+Grow+and+Students+Need+Help%2E&author=Dorn+E.&author=Hancock+B.&author=Sarakatsannis+J.&author=Viruleg+E.&publication_year=2020

Eradze, M., Bardone, E., and Dipace, A. (2021). Theorising on covid-19 educational emergency: magnifying glasses for the field of educational technology. *Learn. Media Technol.* 46. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17439884.2021.1961802>

Eurydice (2022). Increasing achievement and motivation in mathematics and science learning in schools. Ανακτήθηκε στις 12 Νοεμβρίου, 2023, από <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/sites/default/files/2022-09/Chapter%202.pdf>

Fauzi, I., and Sastra Khusuma, I. H. (2020). Teachers' Elementary School in Online Learning of COVID-19 Pandemic Conditions. *J. Iqra.* 5 (1), 58–70. doi:10.25217/ji.v5i1.914. https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=Teachers%27+Elementary+School+in+Online+Learning+of+COVID-19+Pandemic+Conditions&btnG=

Ferdig, R. E., Baumgartner, E., Hartshorne, R., Kaplan-Rakowski, R., and Mouza, C. (2020). Teaching, Technology, and Teacher Education During the COVID-19 Pandemic: Stories from the Field. Waynesville, NC: Association for the Advancement of Computing in Education (AACE). https://scholar.google.com/scholar_lookup?&journal=Teaching%2C+Technology%2C+and+Teacher+Education+During+the+COVID-19+Pandemic%3A+Stories+from+the+Field%2E&author=Ferdig+R.+E.&author=Baumgartner+E.&author=Hartshorne+R.&author=Kaplan-Rakowski+R.&author=Mouza+C.&publication_year=2020

Feinberg, C. (2004). Rethinking Education in the Information Age. Harvard School of Education. <https://www.gse.harvard.edu/ideas/ed-magazine/04/10/rethinking-education-information-age>

Fox, A. (2020). What Are The Advantages And Disadvantages That Distance Education Can Offer You?. *E-Learning Industry*, <https://elearningindustry.com/advantages-and-disadvantages-distance-education-offer>

Foti, P. (2020). Research in Distance Learning kindergarten schools during the pandemic covid-19: possibilities, dilemmas, limitations. *European Journal of Open Education and E-learning Studies*, 5 (1).

Fu, W., Liu, Sh., Dai, J. (2021). *E-Learning, E-Education, and Online Training*. Berlin: Springer Nature Publishing.

Garbe, A., Ogurlu, U., Logan, N., & Cook, P. (2020). Parents' experiences with remote education during COVID-19 school closures. *American Journal of Qualitative Research* (3).

Goldberg S. B. (2021). *Education in a pandemic: the disparate impacts of COVID-19 on America's students*. USA: Department of Education. <https://www2.ed.gov/about/offices/list/ocr/docs/20210608-impacts-of-covid19.pdf>

Goldhaber D, et al. (2022). The consequences of remote and hybrid instruction during the pandemic. Working paper no. 265- 0522. *National Center for Analysis of Longitudinal Data in Education Research*. <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED620476.pdf>

Grover, S., Goyal, S., Mehra, A., Sahoo, S., Goyal, S. (2021). Parents views about online classes during the ongoing COVID-19 pandemic: A web-based cross-sectional survey. *J. Indian Assoc. Child Adolesc. Ment. Health*, 17 (3).

Guess, D (1969). A functional analysis of receptive language and productive speech: acquisition of the plural morpheme. *Journal of Applied Behavior Analysis*. 2 (1). <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1901/jaba.1969.2-55>

Gultom, A. & Suhartini, S. (2021). *Student Interaction, Teacher Competence, and Technology in Online Learning: Does it Create a Meaningful Learning?*. Research Gate. https://www.researchgate.net/publication/350718113_Student_Interaction_Teacher_Competence_and_Technology_in_Online_Learning_Does_it_Create_a_Meaningful_Learning

Haller, T. & Novita, Sh. (2021). Parents' Perceptions of School Support During COVID-19: What Satisfies Parents?' *Frontiers Education, Sec. Educational Psychology*. <https://doi.org/10.3389/feduc.2021.700441>

Haelermans C, Korthals R, Jacobs M, de Leeuw S, Vermeulen S, van Vugt L, et al. (2022). Sharp increase in inequality in education in times of the COVID-19-pandemic. *PLoS ONE* 17 (2). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0261114>

Holmberg, B. (2002). *Εκπαίδευση εξ Αποστάσεως. Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΛΛΗΝ.

Hoof, E. (2020). Lockdowns the world's biggest psychological experiment - and we will pay the price. *World Economic Forum*.

https://www.weforum.org/agenda/2020/04/this-is-the-psychological-side-of-the-covid-19-pandemic-that-were-ignoring/?DAG=3&gad_source=1&gclid=CjwKCAiA04arBhAkEiwAuNOsImUYFACWcCsf-Rkt0F132EzEZD4xR6itm8EVG2iwfIBf53AyWOgcbxoCqrUQAvD_BwE

Jayanti, Z., Indrakurniawan, M., (2022). Parents' Role in Online Learning by Elementary School Students During the COVID-19 Pandemic. <https://knepublishing.com/index.php/KnE-Social/article/view/11530/18680#info>

Jin, SH., Im, K., Yoo, M. et al. Supporting students' self-regulated learning in online learning using artificial intelligence applications. *Int J Educ Technol High Educ* 20, 37 (2023). <https://doi.org/10.1186/s41239-023-00406-5>

Kayitsinga, J. (2020). Racial/Ethnic Differences in Education Disruptions during the COVID-19 Pandemic. *Julian Samora Research Institute*. <https://jsri.msu.edu/publications/nexo/vol/no-2-spring-2021/racial-ethnic-differences-in-education-disruptions-during-the-covid-19-pandemic>

Kevin A. Gee, Vigdis Asmundson, Tseng Vang. (2023). Educational impacts of the COVID-19 pandemic in the United States: Inequities by race, ethnicity, and socioeconomic status. *Current Opinion in Psychology*, 52. <https://doi.org/10.1016/j.copsy.2023.101643>

Knopik T, Błaszczak A, Maksymiuk R, Osza U. Parental involvement in remote learning during the COVID-19 pandemic-Dominant approaches and their diverse implications. *European Journal Education*, 56 (4).

Lakhani, R. (2020). Learning from a Distance: How Remote Learning Can Set Low-Income Students Back Further. RTI International. <https://www.rti.org/insights/how-remote-learning-impacts-low-income-students-covid-19>

Li, Q., Miao, Y., Zeng, X., Tarimo, C. S., Wu, C., and Wu, J. (2020). Prevalence and factors for anxiety during the coronavirus disease 2019 (COVID-19) epidemic among the teachers in China. *J. Affect. Disord.*, 277.

Longjam, G. (2022). Impact of Online Classes on Parents: Case of Parents of Primary Class Students. *Journal of Educational Technology Systems*, 51(1).

Lynch, M. (2020). HOW DISTANCE LEARNING FOSTERS GLOBAL COLLABORATION. The Tech Advocate. <https://www.thetechadvocate.org/how-distance-learning-fosters-global-collaboration/>

Marteney, T., & Bernadowski, C. (2016). Teachers' perceptions of the benefits of online instruction for students with special educational needs: Online instruction for students with Special Educational Needs. *British Journal of Special Education*, 43(2).

Martin- Requejo, K. & Santiago- Ramajo, S. (2021). Reduced Emotional Intelligence in Children Aged 9–10 caused by the COVID-19 Pandemic Lockdown. *Mind Brain Educ.*15 (4).

Manesis, N., Vlahou, E., Anastasiou, N., Konstantinopoulou, A., Peristeropoulou, F., Tsoli, D. (2022). The Benefits of Distance Education, During the Covid-19 Pandemic: Greek Teachers' Opinions. *Review of european studies*, 14(2).

Makrodimos, N., Papadakis, S., & Koutsoumpa, M. (2017). Distance School Education: A case study with the method of the Inverted Classroom for Mathematics of the 5th Elementary School. *Open Education: the magazine for Open and Distance Education and Educational Technology*, 13(1).

McClain, C., Vogels, E., Perrin, A., Sechopoulos, S., Rainie, L. (2021). Parents, their children and school during the pandemic. *PEW RESEARCH CENTER*.
<https://www.pewresearch.org/internet/2021/09/01/parents-their-children-and-school-during-the-pandemic/#:~:text=The%20Internet%20and%20the%20Pandemic,children%20in%20a%20major%20way>

Meghani, A., Agarwal, S., Zapf, A., Edwards, J., Labrique, A., Gibson, D. (2022). Schooling amidst a pandemic in the United States: Parents' perceptions about reopening schools and anticipated challenges during COVID-19. *Plos One Journals*, 17 (8). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0268427>

Mehvash, A. (2023). Educational Disparities Due to the COVID-19 Pandemic. *Nacada*.
<https://nacada.ksu.edu/Resources/Academic-Advising-Today/View-Articles/Educational-Disparities-Due-to-the-COVID-19-Pandemic.aspx>

Meyer, J. (2020). Challenges affecting low-income communities' ability to deliver and sustain virtual education during the COVID-19 crisis. *Yale School of Medicine*.
<https://medicine.yale.edu/news-article/challenges-affecting-low-income-communities-ability-to-deliver-and-sustain-virtual-education-during-the-covid-19-crisis/>

Mlambo, F., Musimeki, H., Machibaya, E. (2020). Challenges in e-learning for visually impaired secondary school learners during the Covid-19 lockdown period in Masvingo District schools. *Journal of New Vision in Educational Research*, 1 (2). ISSN: 2708-8650

Michok, K. (2022). Η μετάβαση του σχολείου σε ένα νέο «ανοικτό» περιβάλλον εργασίας υιοθετώντας τεχνολογικές καινοτομίες στη δια ζώσης διδασκαλία. *Μεταπτυχιακή Εργασία, Πανεπιστήμιο Πειραιά*.

Miller, A. (2020). Formative Assessment in Distance Learning. *Edutopia*.
<https://www.edutopia.org/article/formative-assessment-distance-learning>

Morgul, E., Kallitsoglou, A., Essau, C. (2020). Psychological effects of the COVID-19 lockdown on children and families in the UK. *Revista de Psicología Clínica con Niños y Adolescentes*, 7 (3).

Morales- Munoz, I., Scott, R., Alvarez- Alfonso, M. (2022). COVID-19: Mid- and Long-Term Educational and Psychological Consequences for Students and Educators. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2022.903022/full>

Moore, M. (1989). Three Types of Interaction. *American Journal of Distance Education*. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/08923648909526659>

Mukhtar, K. , Javed, K., Arroj, M., Sethi, A. (2020). Advantages, Limitations and Recommendations for online learning during COVID-19 pandemic era. *Pak J Med Sci.*, 36.

Naziha, R. (2022). E- Learning Psychological Effects over Student on the Post Pandemic Period. *Research Gate*. https://www.researchgate.net/publication/366183632_E-Learning_Psychological_Effects_over_Student_on_the_Post_Pandemic_Period

Ni, A. Y. (2013). Comparing the Effectiveness of Classroom and Online Learning: Teaching Research Methods. *Journal of Public Affairs Education*, 19(2).

OECD, (2020). Strengthening online learning when schools are closed: The role of families and teachers in supporting students during the COVID-19 crisis. <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/strengthening-online-learning-when-schools-are-closed-the-role-of-families-and-teachers-in-supporting-students-during-the-covid-19-crisis-c4ecba6c/>

Öçal T, Halmatov M, Ata S. Distance education in COVID-19 pandemic: An evaluation of parent's, child's and teacher's competences. *Educ Inf Technol (Dordr)*. 2021;26(6). doi: 10.1007/s10639-021-10551-x. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8057659/#:~:text=Therefore%2C%20teachers%E2%80%99%20ICT%20skills%20were,the%20role%20of%20intrinsic>

Ornob, A., Akhtab, J., Aktar, B., Sarkar, A. (2020). *Psychological impact of lockdown: a study to analyze the human psyche due to the prolonged lockdown caused by covid-19*. Conference: 1st International Student Research Conference - 2020. At: Dhaka, Bangladesh. https://www.researchgate.net/publication/348554536_PSYCHOLOGICAL_IMPACT_OF_LOCKDOWN_A_STUDY_TO_ANALYZE_THE_HUMAN_PSYCHE_DUE_TO_THE_PROLONGED_LOCKDOWN_CAUSED_BY_COVID-19

Ong, Sh. & Queck, G. (2023). Enhancing teacher–student interactions and student online engagement in an online learning environment. *Learning Envirment Research*, 26.

Pattnaik, J., Jalongo, M. (2022). *The Impact of COVID-19 on Early Childhood Education and Care: International Perspectives, Challenges, and Responses*. Berlin: Springer International Publishing.

Ratten, V. (2020). *Coronavirus (Covid-19) and the entrepreneurship education community*. La Trobe University, Melbourne, Australia.
<https://www.emerald.com/insight/1750-6204.htm>

Ruhazlan, N., Sumardi, N., Tjidra, E., Michael, V., Nellie, V., Tiatri, . (2022). Psychological Impact of Online Learning Towards Students. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 655.

Sabarinath, R., & Quek, C. L. G. (2020). A case study investigating programming students' peer review of codes and their perceptions of the online learning environment. *Education and Information Technologies*, 25(5).

Sason, H. & Kellerman, A. (2020). Teacher-Student Interaction in Distance Learning in Emergency Situations. *Journal of Information Technology Education:Research* , 20.

Saykılı, A. (2018). Distance education: Definitions, generations, key concepts and future directions. *International Journal of Contemporary Educational Research*, 5(1).

Sheng, L. (2021). *How COVID-19 Reshapes New World Order: Political Economy Perspective*. Berlin: Springer Nature.

Smidt, E., Bunk, J., McGrory, B., Li, R., & Gatenby, T. (2014). Student attitudes about distance education: Focusing on context and effective practices. *Journal of Education*, 2(1).

Snoussi, Th. & Radwan, A. (2020). Distance E-Learning (DEL) and Communication Studies During Covid-19 Pandemic. *Utopia Y Praxis Latinoamericana*, 25(10).

Simonson, M. & Berg, G. A. (2023). "Distance learning". Encyclopedia Britannica, 21 Sep. 2023, <https://www.britannica.com/topic/distance-learning>

Simon, C. (2021). Remote learning turned spotlight on gaps in resources, funding, and tech — but also offered hints on reform. *The Harvard Gazette*.
<https://news.harvard.edu/gazette/story/2021/07/how-covid-taught-america-about-inequity-in-education/>

Tadesse, S. and Muluye, W. (2020) The Impact of COVID-19 Pandemic on Education System in Developing Countries: A Review. *Open Journal of Social Sciences*, 8. 159-170. <https://www.scirp.org/journal/paperinformation?paperid=103646>

Tamsah, H., & Yusriadi, Y. (2021). Create Teaching Creativity through Training Management, Effectiveness Training, and Teacher Quality in the Covid-19 Pandemic. *Journal of Ethnic and Cultural Studies*, 8 (4). <http://dx.doi.org/10.29333/ejecs/800>

Tamez-Robledo, N. (2020). COVID-19 Is Costing Visually Impaired Students Time That Can't Be Made Up. *Ed Surge*. <https://www.edsurge.com/news/2020-12-18-covid-19-is-costing-visually-impaired-students-time-that-can-t-be-made-up>

Trabacca A., Russo L. (2020). COVID-19 and child disabilities: Whom to protect and how. *European Journal of Physical and Rehabilitation Medicine*, (56). <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32329591/>

UNESCO, (2023). Including learners with disabilities in COVID-19 education responses. <https://www.unesco.org/en/articles/including-learners-disabilities-covid-19-education-responses>

UNESCO (2011). A Basic Guide to Open Educational Resources(OER). Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου, 2023, από <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000215804>

Vlasenko, L., Bozhok, N. (2022). ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF DISTANCE LEARNING. *National University of Food Technologies*, Ukraine. <https://www.doccity.com/en/advantages-and-disadvantages-of-distance-1/8892463/>

Wang, C., Hsu, H.C.K., Bonem, E.M., Moss, J.D., Yu S., Nelson, D.B., Levesque-Bristol, C. (2019). Need Satisfaction and Need Dissatisfaction: A Comparative Study of Online and Face-To-Face Learning Contexts. *Computers in Human Behavior*. 95.

Wang, Y. (2023). The research on the impact of distance learning on students' mental health. *Educ Inf Technol* (Dordr).

Wilson, V. (2020). Inequities exposed: How COVID-19 widened racial inequities in education, health, and the workforce. *Economic Policy Institute*. <https://www.epi.org/publication/covid-19-inequities-wilson-testimony/>

Wu, T. (2020). How to Overcome the Challenges of Distance Learning. *MyViewBoard*. <https://myviewboard.com/blog/education/how-to-overcome-the-challenges-of-distance-learning/>

Ye, F.TF., Gao, X., Sin, KF. et al. Remote learning and mental health during the societal lockdown: a study of primary school students and parents in times of COVID-19. *BMC Public Health* 23, 1106 (2023). <https://doi.org/10.1186/s12889-023-16040-9>

Zheng X, Zhang D, Lau ENS, Xu Z, Zhang Z, Mo PKH, Yang X, Mak ECW and Wong SYS (2022) Primary School Students' Online Learning During Coronavirus Disease 2019: Factors Associated With Satisfaction, Perceived Effectiveness, and Preference. *Front. Psychol.* 13:784826. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2022.784826/full>